Kanuni

Muhimu za Kujifunza Biblia

na

Mchungaji Drue Freeman

General Editors

Dan Hawkins & Joseph Brown

a publication of

VILLAGE MINISTRIES INTERNATIONAL

VillageMinistries.org

Kanuni

Muhimu za Kujifunza Biblia

© 2013 na
Village Ministries International, Inc. (VMI)

VMI inatoa ruhusa kwa yeyote kunakili na kusambaza kitabu hiki kwa makusudi ya kuwafundisha wengine kuhusu Kristo na Neno la Mungu; hata hivyo, hairuhusiwi kubadilisha, kurekebisha au kufanya mabadiliko yoyote yale katika kitabu hiki (haijalishi kwa mapungufu gani madogo yaliyomo katika kitabu hiki). Hairuhusiwi **kuuza kitabu** hiki kwa mtu au kundi la watu au kudai malipo kwa ajili ya matumizi ya kitabu hiki, ieleweke kwamba VMI ina neema ya pekee na hivyo huwa haidai malipo ya aina yoyote kwa ajili ya matumizi ya kitabu hiki.

Uzalishaji wowote, ugawaji, usambazaji, uchapishaji, au matumizi yoyote ya Kanuni Muhimu za Kujifunza Biblia zinapaswa kuzingatia mambo yaliyomo humu, yote, katika hitmisho la Kanuni Muhimu Za Kujifunza Bibllia zilizotumika:

Haki ya kunakiri © 2013 Village Ministries International, Inc.
Imechapwa tena kwa ruhusa.
Kanuni Muhimu za Kujifunza Biblia ni kitabu cha
Village Ministries International, Inc.
VillageMinistries.org

Maandiko yote yamenukuriwa kutoka katika Biblia ya *American Standard Bible*®, Copyright © 1960, 1962, 1963, 1968, 1971, 1972, 1973, 1975, 1977, 1994 na:

The Lockman Foundation
A Corporation Not for Profit
La Habra, CA

Shukrani

Kitabu cha Kanuni Muhimu za kujifunza *Biblia* kimetayarishwa chini ya maelekezo ya huduma ya Village Ministries International, Inc. Tangu mwanzo, ujumbe wa Village Ministries umekuwa ni kufikia vijiji na maeneo ya ndani kabisa katika ulimwengu kwa kueneza injili ya Yesu Kristo. Mara zote nafasi za Wamisionari zimekuwa zikipatikana kwa kipindi kifupi. Maono ya huduma yetu imekuwa ni kupata watu walio tayari katika maeneo haya tunawafundisha ili waweze kuwafundisha watu wao maneno ya Mungu baada ya Wageni kuwa wameondoka, na hivyo “Kuwafanya wanafunzi” ili kutimiza utume mkuu tuliopewa na Bwana wetu Mwokozi.

VMI inatumaini kutoa mafundisho ya Biblia katika sehemu mbalimbali duniani ambako mafundisho ni machache, yanahitajika lakini hayapatikani. Kwa huduma hii, VMI inauwezo wa kusaidia na kutegemeza idadi ya wachungaji inayoongezeka kwa kutoa mafundisho na vitendea kazi.

Kuna watu wengi wa kuwashukuru kwa kujitoa kwao ili kuwezesha uandaaji wa kitabu hiki. Kwanza kabla ya yote tunamshukuru Bwana wetu Yesu Kristo ambaye kwa neema yake ametupa wokovu wake mkuu na ametukirimia vitu vyote vipasavyo uzima na utauwa wa kumjua yeye aliyetuita kwa utukufu wake na wema wake mwenyewe (2 Petro 1:3). Mwisho kwa namna yoyote ile kuna watu wengi binafsi ambao wametoa wakati wao,vipaji na karama zao ili kuwezesha kukamilika kwa kitabu hiki, nao hatuna budi kuwashukuru. Kwa kweli ni mashujaa wasioonekana.

Utangulizi

Sehemu hii ya mafunzo ya VMI inaitwa “Kanuni Muhimu za kujifunza Biblia” imekusudiwa kuwasaidia wasomaji wa Biblia waweze ***“kukua katika neema na maarifa ya Bwana wetu Yesu Kristo”*** (2 Petro 3:18). Kwa hiyo mkazo wa kitabu kizima cha Kanunia Muhimu Za Kujifunza Biblia si kuelewa umuhimu na kina cha neno la Mungu lakini pia na kumsaidia msomaji katika kuendelea katika maisha yake ya Kiroho.

Kitabu hiki kina habari ambazo msomaji wa neno la Mungu anahitaji kuzifahamu. Sehemu ya 1, “Jinsi ya kuanza,” inakusudia kuona umuhimu wa maandalizi ya Kiroho na halafu inatoa mtazamo wa Neno la Mungu. Sehemu ya 2 inamwongoza msomaji katika "kanuni za msingi za kufasiri maandiko."

Ni maombi yetu kwamba kitabu cha Misingi kitakusaidia katika kumkumbatia Bwana wetu Yesu Kristo katika kutembea kwako kwa imani iliyodhihirishwa katika neno lake.

Karibu kwenye furaha ya Neno la Mungu!

Sura ya 1:
Jinsi ya Kuanza
Maandalizi Binafsi

A. Kanuni Sita za Maandalizi Binafsi ya Kusoma Neno la Mungu:

1. Mwamini Yesu Kristo

Maandalizi binafsi ya kusoma Neno la Mungu hayawezi kuelezeka. Msomaji ni lazima amwamini Yesu Kristo kama mwokozi wake “mwanadamu wa asili” (mtu asiye na Yesu)” hawezi kukubali wala kuamini mambo ya Mungu (1 Wakorintho 2:14). Kwa hiyo, Wokovu ni kwa njia ya Imani katika Kristo (Waefeso 2:8-9; Tito 3:5). Jambo la msingi la Injili iokoayo roho ya mwanadamu milelelinapatikana katika 1 Korintho 15:3-5. Ili uokoke unapaswa kuamini kwamba yesu ni Masihi: kwamba alikufa kwa ajili ya dhambi zako, akazikwa na akafufuka tena siku ya tatu. Ni kuweka tumaini lako katika kazi aliyoimaliza Bwana kwa ajili ya ukombozi binafsi kutoka katika ziwa la moto. Hakuna “kazi” unayoweza kuifanya ili uokolewe zaidi ya “kazi ya imani” ambayo ni kuamini (Yohana 6:29).

2. Kubali kwamba Biblia Ina Pumzi ya Mungu

Neno la Mungu linajisema lenyewe kwamba lina pumzi ya Mungu (2 Timotheo 3:16-17). Kusoma neno la Mungu ni lazima uanze kwa kushukuru ukweli wa Neno. Haihitajiki imani kubwa sana bali ni kukubali ukweli kwamba Biblia ni kweli na haina mapungufu.

3. Omba

Maombi ni muhimu katika kuyaelewa maandiko. Neno la Mungu linatuelekeza kwamba ikiwa mmoja wenu atapungukiwa na hekima na aombe dua kwa Mungu awapaye wote kwa ukarimu wala hakemei naye atapewa (Yakobo 1:5). Katika Yohana inasema “Na huu ndio ujasiri tulionao kwake, ya kuwa, tukiomba kitu sawasawa na mapenzi yake atusikia” (1 Yohana 5:14 pia Mathayo 7:7-8).

4. Jifunze Kwa Juhudi na Uvumilivu

Kwa kuwa kurasa nyingi za maneno ya Mungu wakati mwingine ni ngumu kuzielewa unaposoma jitihada na uvumilivu vinahitajika katika kujifunza Neno la Mungu (2 Timotheo 2:15), Kwa kuwa sisi ni wanadamu wenye ufahamu ulio na kikomo, tunapojaribu kuzielewa akili za Mungu zisizo na kikomo, tunapaswa kutambua kwamba kuelewa kabisa kutatugharimu muda mwingi.

5. Ungama Dhambi Zako

Ni vizuri kuungama dhambi zako kila wakati ili umruhusu Mungu asafishe maisha yako, ili kwamba ushirika wako na Mungu udumu (1 Yohana 1:6-10). Tunapotambua kukiri dhambi zetu na kuziungama inatufanya sisi kuwa waangalifu na kila namna ya dhambi katika kufikiri, kunena au katika kutenda na hivyo tunayajua yaliyo ni mapenzi ya Mungu.

6. Ishi kwa Kufuata Mapenzi ya Mungu

Bwana Yesu alisema *“Mtu akipenda kuyatenda mapenzi ya Mungu yake atajua habari ya yale mafunzo kwamba yatoka kwa Mungu au kwamba mimi nanena kwa nafsi yangu tu”* (Yohana 7:17). Ikiwa lengo ni kudumisha uhusiano na Mungu aliye hai kwa hiyo ufahamu tunaoupata unasaidia katika kufafanua uhusiano huo. Ujuzi huleta majivuno bali upendo hujenga (1 Wakorintho 8:1). Ikiwa ufahamu wako ni kuonekana kwa watu na siyo kudumisha mahusiano yako na Mungu aliye hai kwa hiyo ufahamu utakaokuwa umepata hautakusaidia chochote kile.

B. Faida Tano Zinazopatikana katika Kujifunza Neno la Mungu Kibinafsi

1. Imani Hukua

Mwana theologia wa kanisa Mtume Paulo alisema "*Maana twaenenda kwa Imani si kwa kuona"* (2 Wakorintho 5:7). Na pia tumeokolewa kwa Neema Kwa njia ya Imani (Waefeso 2:8-9), na hivyo basi kwa Paulo tunaona kuwa jinsi tulivyoingia na tutembee hivyo hivyo (Wakolosai 2:6-7).

2. Maarifa Mapya

Kuna maarifa mapya tunayopata katika kujifunza neno la Mungu. *"kueni katika neema na katika kumjua Bwana wetu na mwokozi Yesu Kristo"* (2 Petro 3:14-18). Ufahamu huu unatufanya sisi tukue katika imani hasa tunaposikia neno la Mungu kupitia maandiko (Warumi 10:17). Hivyo mtumaini Mungu kwa kila jambo.

3. Maisha Yetu Yanakuwa Safi

Neno la Mungu ni muhimu sana katika maisha yetu kwa sababu neno la Mungu ni kweli (Yohana 17:17). Japo ni waumini tuna shida ya dhambi katika maisha yetu (1 Yohana 1:6-10). Hivyo tuna sababu kubwa ya kujifunza neno la Mungu katika maisha yetu. Tuombe utakaso na uponyaji (Zaburi 51). Tafadhali elewa kuwa watu wameongeza maneno yao katika maneno yao katika maneno ya Mungu na kulipotosh neno. Hii inaitwa Upotoshaji inayo maanisha kuwa mwanadamu amekwisha tengeneza maneno yake anayoona yanafaa ili kulinda. Yesu mwenyewe anatoa changamoto katika kazi yake (Marko 7:1-13). Hivyo tunapaswa kuwa waangalifu na makini katika Neno la Mungu ili tusilipotoshe.

4. Nguvu katika Huduma

Kwa uweza wa Roho Mtakatifu kadri tunavyojifunza "*hekima ya Mungu"* (1 Wakorintho 2:14-16), kunakuwa na nguvu katika huduma zetu (Waefeso 2:10). Tuko katika vita na Ibilisi pamoja na jeshi lake. Hivyo tunahitaji nguvu katika kuimarika kwetu (Waefeso 6:10-18). Nguvu inapatikana kadri tunavyojitoa mbele za Mungu kwa sababu ni Mungu ambaye yuko akishughulika nasi *"kwa maana ndiye Mungu atendaye kazi ndani yenu, kutaka kwenu na kutenda kwenu kwa kulitimiza kusudi lake jema*" (Wafilipi 2:13).

5. Chombo cha Huduma

Kwa huduma hii ya ufahamu wa neno la Mungu tunaweza tukaitenda Kweli katika jina la Bwana wetu Yesu Kristo (Wakolosai 3:16-17), na kuitangaza kwa wasioamini wanaoangamia katika ulimwengu huu (Yohana 17:17-19; Waebrania 5:12). Chombo muhimu cha mawasiliano katika neno la Mungu ni "*kuwakamilisha watakatifu hata kazi ya huduma itendeke ili mwili wa Kristo ujengwe*" (Waefeso 4:11-13). Ili "kuwaimarisha" wengine inatupasa tuwe tumeimarishwa kwanza.

Biblia

A. Biblia ni Nini?

1. Ni Neno la Mungu Lililo Andikwa

Biblia si kitabu cha kawaida. kimeandikwa na zaidi ya watu arobaini ambao maisha yao yamekuwepo zaidi ya miaka 1500 iliyopita. Yesu Kristo aliita "Kitabu" (Waebrania 10:7). Bila Biblia mwanadamu asingetambua haki na neema iliyo katika maisha yake. Mungu aliamua neno lake liandikwe ili kwamba ukuu wake upate kueleweka vizuri. Neno hili lililoandikwa limekubalika kwa imani na linathibitika kwa njia ya historia. Mwanadamu anazungumza na Mungu kwa njia ya maombi na Mungu anazungumza na mwanadamu kwa njia ya Neno lake.

Makundi ya watu wanaofasiri Biblia hufasiri kutoka katika Biblia iliyoandikwa katika lugha ya kwanza kabisa. Kwa asilimia kubwa Agano la kale liliandikwa kwa lugha ya Kiebrania, na tunaona katika kitabu cha Danieli sura ya 2–7 na Ezra 4–7. Sura hizi ziliandikwa katika lugha ya karibu kabisa na ile ya kiebrania inayojulikana kama Aramaiki. Hii ilikuwa ni lugha iliyokuwa ikizungumzwa na Wayahudi wengi wakati vitabu hivi vikiandikwa. Lakini katika Agano Jipya lugha iliyotumika ni Koine au kwa (kawaida) inajulikana kama Kiyunani.

Sura na mistari iliyofuata katika Biblia iliongezwa na watu kwa uvuvio wa Roho Mtakatifu ili kwamba iwe rahisi kwa sisi kutafuta sura za Biblia. Kwa hiyo sura si kwamba zina uvuvio wa Roho na pumzi ya Mungu bali hizi zimewekwa tu ili kutusaidia sisi kuelewa.

2. Ni Neno Lenye Pumzi ya Mungu

Kila sehemu ya Biblia inauvuvio wa pumzi Mungu (2 Timotheo 3:16-17) na hivyo inafaa. Neno Uvuvio ni neno lenye maana kuliko akili za mwanadamu kwa sababu kila neno lina pumzi ya Mungu na linamsaidia na kumjenga mwanadamu.

3. Ni Ufunuo wa Neno la Mungu Lililo Hai

Biblia ni ufunuo ulioandikwa wa neno la Mungu lililo hai la Bwana wetu Yesu Kristo. Ufunuo ina maana ya kutoa habari za yajayo. "Mwanga" hii hutukia wakati Roho Mtakatifu anapofanya kazi ndani yetu ya ufunuo ili neno lipate kueleweka kwa wanaojifunza. Neno lililo andikwa si andiko hai bali ni maelezo ya Mungu juu ya Yesu Kristo Bwana wetu (Waebrania 4:12 na Yohana 5:39-47).

Kuna tofauti muhimu za kufanya. Wino na karatasi hazina nguvu ya Mungu lakini nguvu nyuma ya karatasi na wino ni Roho ya Mungu inayofanya kazi muhimu katika maisha ya mwanadamu. Kuyaona maneno kama yenye nguvu na bila kupotoshwa na mwandishi (Waebrania 12:2), inakosa jambo la msingi.

B. Mpangilio wa Biblia

1. Migawanyo Miwili Mikubwa

Biblia imegawanyika katika sehemu mbili kubwa. Agano la Kale na Agano Jipya.

Kuna vitabu 66 katika Biblia, 39 katika Agano la Kale vilivyoandikwa na waandishi 30, na 27 katika Agano Jipya vilivyoandikwa na waandishi 10. Kuna sura 1,189 katika Biblia, Sura 929 katika Agano la Kale na sura 260 katika Agano Jipya. Agano la Kale lina mistari 23,214 na Jipya lina mistari 7,959, jumla mistari 31,173 katika Biblia nzima.

"Agano" ni mkataba ambao kitu cha thamani kinapewa mtu mwingine kwa makubaliano na anayekabidhiwa anakuwa radhi nacho. Kwa mfano mtu anaponunua kitu fulani muuzaji anaweza kumpa kitu kama zawadi kwa sababu amenunua au punguzo fulani na anayepewa au kupunguziwa anakuwa na hiari ya kukubali au kukataa. Kama atakubali mkataba unakuwa umeshaingia kati yao. Mkataba unamambo fulani ambayo yanamfunga mtu fulani kati yao walioingia mkataba huo. Mkataba mzuri tunauona katika utoaji wa mahari ili mtu aoe au kuolewa. Mahari hii ni mkataba kati ya Bibi harusi na Bwana harusi kama msingi wa mahusiano yao.

Agano la Kale lina mkataba ambao Mungu aliufanya kati yake na mwanadamu ili kuwaletea Yesu Masihi. Katika masomo haya tutaona vizuri mkataba huu.

2. Migawanyo Mitano ya Agano la Kale

Agano la Kale limegawanywa kama ifuatavyo:

a. Sheria

Inaitwa Torati (Kiebrania), au “Pentateuch” (Kiyunani “vitabu vitano"), navyo ni Mwanzo, Kutoka, Mambo ya Walawi, Hesabu na Kumbukumbu la Torati.

b. Vitabu vya Historia

Una vitabu kumi na mbili vya Historia: Yoshua, Waamuzi, Ruthu, 1 Samweli, 2 Samweli, 1 Wafalme, 2 Wafalme, 1 Nyakati, 2 Nyakati, Ezra, Nehemia na Esta.

c. Vitabu vya Mashairi

Vitabu vitano vya mashairi: Ayubu, Zaburi, Mithali, Muhubiri na Wimbo ulio Bora.

d. Manabii Wakubwa

Vitabu vitano vya manabii wakubwa ni: Isaya, Yeremia, Maombolezo, Ezekieli na Danieli.

e. Manabii Wadogo

Kuna manabuu wadogo kumi na mbili: Hosea, Yoeli, Amosi, Obadia, Yona, Mika, Nahumu, Habakuki, Zephania, Hagai, Zekaria na Malaki.

3. Migawanyo Mitatu ya Agano Jipya

Agano Jipya linaeleza kuja kwa Masihi na lina Agano ambalo limewekwa tangu zamani.

Kwa kweli kuna mambo mengi katika Biblia. Mfano kuna Unabii (Mathayo 24, Marko 13 na Luka 21) na pia katika kitabu cha unabii kina nyaraka (Ufunuo 2-3). Kila muundo wa kitabu una namna yake. Agano Jipya liko katika sehemu tatu kama ifuatavyo:

a. Vitabu vya Historia:

Vitabu vya historia ni Mathayo, Marko, Luka, Yohana na Matendo.

b. Nyaraka

Vutabi vitano vya Historia vimefuatiwa na nyaraka 21 (barua): Warumi, 1 Wakorintho, 2 Wakorintho, Wagalatia, Waefeso, Wafilipi, Wakolosai, 1 Wathesalonike, 2 Wathesalonke, 1 Timotheo, 2 Timotheo, Tito, Filemoni, 1 Yohana, 2 Yohana, 3 Yohana, 1 Petro, 2 Petro, Waebrania, Yakobo na Yuda.

c. Unabii:

Kunakitabu kimoja cha Unabii: Ufunuo

Mitazamo ya Kihistoria

Uzuri wa neno uko katika sehemu kulingana na jinsi kitabu kilivyo. Biblia imeandikwa na watu wengi waliopita. Historia inaangalia katika mambo yaliyopita.Mfululizo wa matukio uliopo hapa chini unaonyesha hisitoria muhimu sana jinsi Mungu alivyoifungua Historia ya mwanadamu na Jinsi atakakavyoifunga. Kwa kuangalia katika matukio haya makubwa tunaweza kutoa utangulizi na hata hitimisho la historia hii ya mwanadamu. Pia tunaweza kupata mtazamo mzuri katika maswali mengi ya wanafalsafa wanaojiuliza juu ya mwanadamu kwamba "Kwa nini tuko hapa?"

Mtazamo ufuatao unafikiriwa kuwa kweli kwamba baadaye tutaishi maisha yetu sehemu fulani, lakini kwa sasa ngoja tujifunze kutoka kwenye yale matukio ya historia kubwa yaliyowekwa mbele yetu na Mungu mwenyewe, na baadaye katika somo hili tutaona mtazamo mzuri sana na mpango wa Mungu katika maisha yetu.

A. Maelezo ya Matukio:

1. Uumbaji

Mwanzoni mwa Biblia kitabu cha Mwanzo kinaeleza asili ya uumbaji wa mbingu na nchi (Mwanzo 1:1; 2 Petro 3:6) na mwisho katika kitabu cha Ufunuo, asili ya uumbaji inapotea na inakuja historia ya "mbingu mpya na nchi mpya" (Ufunuo 21-22).

2. Uasi wa Ibilisi

Kabla ya kuumbwa mwanadamu shetani alimuasi Mungu (Isaya 14:12-14; Ezekieli 28). Na kusudi la uasi huu limeelezwa katika Biblia yote. Wakati mwingine huwa haieleweki vizuri, kinachoeleweka ni kwamba kuna vita iliyotokea kati ya Mungu na Ibilisi kabla ya kuumbwa kwa mwanadamu (Ufunuo 12) na uasi wa Ibilisi utakoma baada ya miaka 1,000 ya utawala wa Yesu Kristo katika dunia hii kabla ya uumbwaji wa mbingu mpya na nchi mpya (Ufunuo 20:7-10).

3. Dunia na Mwanadamu

Mungu aliiandaa dunia hii ili mwanadamu apate kuishi. Mwanzo 1:2–2:3. Maneno iliyojengeka (Kiebrania TOHU) na kuepukika (Kiebrania BOHU) ina maana ya kwamba isiyoishi na watu. Tatizo ni kwamba kuna mvamizi shetani ambaye kwa kweli anamjaribu Mungu. Lakini Bwana atakapokuwa amemfunga Ibilisi kwa miaka elfu (Ufunuo 20:1-3) atarudi na kuijenga dunia kwa ajili ya mwanadamu (Isaya 60–66).

4. Adamu wa Kwanza na wa Mwisho

Adamu wa kwanza alisadikika kuwa ndiye mkuu wa uumbaji katika kuumbwa (Mwanzo 1:28; 2:4-25). Aliwekwa katika bustani ya Edeni ailime na kuitunza. Adamu wa mwisho Yesu Kristo (1 Wakorintho 15:45) ataweka utawala wa miaka elfu (Ufunuo 20: 4) yeye ni wa mwisho na hakuna mwingine atakaye kuja nyuma yake na kuishi kama mwanadamu kamili asiye na wa.

5. Vita ya Mwanadamu na Ibilisi

Adamu alipoanguka katika bustani ya Edeni aliingia katika hali ya dhabi ya ibilisi wa dunia hii (Mwanzo 3; Yohana 12:31; 16:11). Lakini hata hivyo Mungu atamleta Ibilisi kwa Yesu kabla ya kipindi cha utawala wa ile miaka elfu kuanza (Ufunuo 20:1-3).

6. Wanadamu Wote Wamekwisha Hukumiwa

Mwanadamu kapewa uchaguzi na Mungu lakini Mungu atahusika na kila mwanadamu. Mwanzo 4–10 tunaona habari zinazotupeleka katika gharika kuu kwa sababu ya kutotii na uchaguzi mbaya. Mwanzo 6:1-13, inasema Mungu atashughulika na kila mtu wakati Yesu atakaporudi mara ya pili, baada ya miaka saba ya dhiki kuu. Wakati huu atawatenga watakaokuwa wamebakia kama "kondoo" (Walioamini) na "Mbuzi" (wasioamini) (Mathayo 25:31-46).

7. **Babeli**

Baada ya gharika watu waliongezeka na baada ya muda mfupi watu walianza kurudia dhambi zao, na kumwacha Mungu. Wakajenga mnara mkubwa wa Babeli (Mwanzo 11) kama kielelezo cha kuweza kujiokoa wao wenyewe, walifikiri kama wangeliweza kujenga mnara mrefu sana hivyo wangeweza kuepukana na ghadhabu ya Mungu kwani walifikiri wangeliweza kufika mbinguni. Msingi walioujenga ulijulikana kama "Humanism" yaani ubinadamu ambao ulimaanisha kuwa mwanadamu anaweza kujiokoa mwenyewe kwa njia ya dini na hata kiuchumu. Na imani kama hizi ndiyo msingi wa dini nyingi. Unajua ni Mkristo tu ndiye anayejua kuwa mtu hawezi kujiokoa bali anamhitaji Yesu ili amwokoe. Na mawazo ya Wakristo wengine yamepotoshwa na wale wanapopingana na wokovu wa Mungu na haya tunayaona hapo Babeli (Isaya 47 na Ezekilei 26–27). Mawazo kama haya potofu yako nasi makanisani na katika dini zetu. Yanamwelekeza mwanadamu kuwa anaweza kujiokoa. Na kipindi cha dhiki kuu Mungu itabidi aharibu Babeli ambayo imejengeka katika watu (Ufunuo 17–18).

8. **Israeli**

Baada ya kuanguka kwa Babeli watu walichanganywa Lugha na wakasambaa huku na kule katika mataifa na Mungu alimwita Ibrahimu kuanzisha taifa Jipya Isareli (Mwanzo 12) kwa njia ya uzao wa kijana wake Isaka na uzao wa mjukuu wake, Yakobo. Ibrahimu alipewa ahadi Ahadi ya masihi kuendelea katika kizazi chake (Mwanzo 22:1-18; 28:14). Watu wa Israeli walihamishwa toka katika nchi yao na wakasambazwa katika ulimwengu kwa sababu ya kuabudu miungu. Lakini ahadi ya Bwana ilibaki palepale,na Israeli watakusanywa tena baada ya dhiki kuu na kupewa ufalme wao (Mathayo 24:29-31).

9. **Kurudi kwa Yesu Mara ya Pili**

Kurudi kwa Yesu mara ya kwanza kulifanyika kwa muda muafaka katika Historia ya Mungu (1 Timotheo 2:6). Injili ya Mathayo, Luka, Marko na Yohana zilieleza vizuri historia ya Yesu, huduma yake, kifo kuzikwa na kufufuka. Yesu alikuwa ni" mtumishi wa mateso" na imeelezwa vizuri katika kitabu cha Isaya 53. Kurudi kwa mara ya pili kutafanyika baada ya dhiki kuu, wakati Yesu atakapokuja katika dunia hii na kumtawala adui yake (Zekaria 14:1-8; Ufunuo 19:11-19), Wakati huu atarudi kama Mfalme anayetawala."

10. **Kupingwa kwa Huduma**

Injili inaonesha vizuri huduma ya Bwana Yesu Kristo (Mathayo, Marko, Luka na Yohana). Huduma ya Yesu ilikuwa ni msaada (Mathayo 20:28). Huduma hii pia inafananishwa na mazingira ya huduma ya mpinga Kristo (mtu asiye na sheria) ambaye atakuja na huduma yake binafsi ambaye ataleta Ibada na taratibu zake na kila mtu atamwabudu (2 Wathesalonike 2:1-12; Ufunuo 6-16).

11. **Kanisa**

Baada ya ufufuko na kunyakuliwa kwa Yesu Kristo katika mkono wa kuume wa Mungu Baba kanisa "liliitwa" kuhubiri habari njema za msamaha wa dhambi kwa njia ya dhabihu ya Yesu Kristo (Matendo ya Mitume). Kwa hiyo kanisa lina jukumu la kuwafanya watu kuwa wanafunzi (Mathayo 28:18-20), hadi pale litakapoitwa na Bwana Harusi (1 Wathesalonike 4:13-18; 1 Wakorintho 15:50-58; Ufunuo 19:7-10).

B. Muhitasari

Tukiangalia mpangilio huu wa matukio uliozungumziwa hapo juu tunaona jinsi historia ya mwanadamu ilivyofunguliwa na jinsi itakavyofungwa. Imeonyeshwa katika jedwali hapa chini kwa kuoanisha namba ili uone mpango kamili wa Mungu.[1]

1. Uumbwaji wa mbingu na nchi–Mwanzo 1:1; 2 Petro 3:6

2. Uasi wa Ibilisi–Isaya 14:12-14; Ezekieli 28

3. Dunia kwa ajili ya Mwanadamu–Mwanzo 1:2–2:3

4. Ukuu wa Adamu wa kwanza–Mwanzo 2:4-25

5. Mwanadamu ni wa Ibilisi–Mwanzo 3

6. Wanadamu wote wamehukumiwa–Mwanzo 4–10

7. Ujenzi wa Mnara wa Babeli–Mwanzo 11

8. Israeli yaitwa kama Taifa–Mwanzo 12

9. Kuja kwa Yesu mara ya kwanza–Mathayo, Marko, Luka, Yohana

10. Huduma ya Kristo–Mathayo, Marko, Luka, Yohana

11. Kanisa linaitwa–Matendo

11. Kanisa linaitwa–1 Wathesalonike 4:13-18; 1 Wakorintho 15:50-58

10. Huduma ya Mpinga Kristo–2 Wathesalonike 2:1-12; Ufunuo 6-16

9. Kurudi kwa Yesu mara ya pili–Ufunuo 19:11-19

8. Kukusanywa kwa Israeli kama Taifa–Mathayo 24:29-31

7. Kuharibiwa kwa utawala wa Wababeli–Ufunuo 17–18

6. Wanadamu wote wamekwisha hukumiwa–Mathayo 25:31-46

5. Shetani kapewa Kristo–Ufunuo 20:1-3

4. Utawala wa Adamu wa mwisho–Ufunuo 20:4

3. Dunia ni Kwa ajili ya Mwanadamu–Isaya 60–66

2. Uasi wa mwisho wa Ibilisi–Ufunuo 20: 7-10

1. Uumbwaji wa mbingu na nchi mpya–Ufunuo 21–22

[1] Adapted from J. Edwin Hartill, *Principles of Biblical Hermeneutics,* p. 9

Mtazamo wa Kikalenda

Wasomaji wa Neno la Mungu ni lazima wafahamu tarehe, nyakati na mahusiano ya muhimu katika matukio ya Historia. Sura hii inaonesha nyakati tatu. Orodha ya kwanza inaonesha matukio kumi makubwa yaliyo katika Biblia na tarehe zake na inatoa muhtasari kwa kila jambo muhimu. Na tarehe zingine zimetazama katika matukio ya Agano la Kale, na mwisho ni tarehe za vitabu vya Agano Jipya.

Tarehe zilizo na K.K. mwishoni zinamaanisha ni miaka kabla ya Kristo na zilizo na B.K. (zimechukuliwa katika kilatini zikimaanisha mwaka wa Bwana)

Tarehe zilizotolewa ziko katika maandiko ya ufasiri wa Neno la Mungu. Watu wengi waliosoma Neno la Mungu wameshawahi kufika katika tarehe tofauti tofauti. Kwa hiyo tarehe zilizomo humu zisikusumbue bali kujifunza matukio yaliyomo humu ni muhimu zaidi.

A. Matukio Kumi Makubwa na Tarehe Zake:

1. Kuanguka kwa Adamu (3958 K.K.)

Ufasiri huu wa asili (mfululizo wa vizazi) ambao umetolewa katika Neno la Mungu unatufanya tufike katika tarehe kati ya miaka 3958 kabla ya Kristo katika anguko la Adamu. Kalenda hizi za Kibiblia zinatupa mwanga ili tupate kuanza kujifunza tangu kwa Adamu na pia tupate picha halisi ya miaka ya nyuma katika karne ya 4th ya Sulemani (1 Wafalme 6:1). Biblia inatupa habari inayohusiana na matukio katika miaka na nyakati hizi. Hivyo tunapo unganisha matukio ya Kibiblia katika mfumo wa kalenda za historia za kidunia tunaweza kupata historia nzuri ya Biblia na Ulimwengu pia.

2. Gharika la Nuhu (2302 K.K.)

Tunapoangalia kwa undani katika Mwanzo 5 tunaona kwamba maisha ya miaka 1,656 iliishia tangu anguko la Adamu hadi Gharika ya Nuhu. Hii inatupa tarehe za 2302 K.K.

3. Ahadi ya Ibrahimu (1875 K.K.)

Tunachojifunza katika Mwanzo 11:10-26 ni kwamba, Ibrahimu alizaliwa miaka ya 352 baada ya gharika au miaka 2008 baada ya Adamu. Na hii inaonesha kuwa alizaliwa miaka ya 1950 K.K. Tunajifunza toka kitabu cha Mwanzo 12:4 kwamba Ibrahimu alikuwa na umri wa miaka 75 alipo pokea Ahadi kutoka kwa Mungu na ikawa Agano la Ibrahimu. Hii inaweza kumaanisha kuwa ahadi ilifanyika miaka ya 1875 K.K.

4. Kutoka kwa Wana wa Israeli (1445 K.K.)

Mwanzo 12–50 Inaonyesha habari za ukoo wa Ibrahimu. Watoto wa Yakobo (Wajukuu wa Ibrahimu) walihamia Misri ambako walifanywa kuwa watumwa na Wamisri (Kutoka 1). Mungu aliwaokoa kutoka katika utumwa huo kwa kumtumia Musa. Mtume Paulo anatueleza kwamba kizazi cha miaka 430 kimekwisha pita tangu ahadi ya Ibrahim kwa kupewa sheria (Wagalatia 3:17) tarehe hizi za Kutoka ni 1445 K.K. au miaka 2378 K.K. baada ya Adamu.

5. Mwaka wa Nne wa Sulemani (965 K.K.)

Mfalme Sulemani alikuwa mfalme wa tatu wa Israel akimfuata baba yake, Daudi, na Mfalme Sauli. Katika 1 Wafalme 6-1 tunaelezwa kwamba miaka ya 480 iliishia kipindi cha kutoka kwa Waisraeli hadi utawala wa mwaka wa nne wa mfalme Sulemani alipoanza kujenga hekalu. Hivyo inatupa tarehe hizi za 965 K.K. au 2,918 baada ya Adamu. Tuna uwezo wa kuweka mwaka huu wa nne wa Sulemani katika historia nyingine ya kumbukumbu. Hii inatufanya tuwe na tarehe zilizowazi ambazo zinaweza kutufanya tujenge historia nyingine za nyuma kutoka kwa wana wa Israeli hadi ahadi ya Ibrahimu, gharika ya Nuhu na Adamu. Mwanadamu ingizwa katika uvumbuzi mkubwa uliofanywa miaka 100 iliyopita na wavumbuzi kwa kusogeza sogeza tarehe za K.K. katika historia ya ulimwengu. Na hii ndio sababu zilizotofautiana katika mfumo mbalimbali wa kupata mfumo wa kalenda.

6. **Kuanguka kwa Ufalme wa Kaskazini (721 K.K.)**

   Baada ya kifo cha Sulemani Waisraeli waligawanyika katika falme mbili tofauti ambazo baadaye zilijulikana kama Ufalme wa kaskazini au Israeli na Ufalme wa kusini au Yuda. Na ufame wa kaskazini ulianguka katika Ufalme wa Waashuru mwaka 721 K.K. na ikalaaniwa kabisa na kuondoshwa kuwa ufalme.

7. **Kuanguka kwa Ngome ya Kusini (586 K.K.)**

   Ufalme wa kusini uliangukia katika Ngome ya Wababeli 586 K.K. na wakachukuliwa kuishi miaka 70 uhamishoni kabla ya Waisraeli kuruhusiwa kurudi katika nchi yao mwaka 516 K.K..

8. **Kuzaliwa kwa Yesu (1 K.K.)**

   Mfumo wa K.K. na B.K ulikuwa haujaanza kutumika hadi katika karne ya sita baada ya Kuja kwa Bwana wetu. Ilifanywa ili ipate kuweka kumbukumbu nzuri ya historia ya Uzazi wake. Wakati kanisa limeanzisha mfumo huu ilionekana kutoeleweka hasa kipindi Herode mfalme alipokuwa bado hai (aliyetajwa katika Biblia kuwa alikuwa mtawala wakati Yesu anazaliwa Luka 1:5). Lakini baadaye iligundulika kuwa mfumo unamakosa kati ya mwaka wa 1 na wa 2. Kwa kuwa tarehe tayali zilikuwa zimekwisha wekwa na zinafanya kazi hakukuhitajika marekebisho tena isipokuwa badala yake ikalazimika kusema kuwa Yesu alizaliwa kati ya mwaka 1 na 2 K.K.

9. **Kifo, Kuzikwa na Kufufuka kwa Yesu Kristo (32–33 B.K.)**

   Wasomi wa Biblia wanaliweka tarehe hizi za: kufa, kuzikwa, na kufufuka kwa Yesu Kristo: kuwa ni (32-33 B.K.)

10. **Kitabu cha Mwisho katika Biblia (96 B.K.)**

    Hii ni tarehe inayohusishwa kipindi mtume Yohana akiwa uhamishoni kisiwani Patimo (Ufunuo 1:9) kipindi cha utawala wa Mrumi Domitian ambapo Biblia ilikamilika (Ufunuo 22:18-19).

B. Kalenda ya Vitabu vya Agano la Kale

1. **Adamu hadi Kwenye Gharika (3958–2302 K.K.)**

   Mwanzo 1–5

2. **Gharika hadi Ahadi ya Ibrahimu (2302–1875 K.K.)**

   Mwanzo 6–12

3. **Ahadi ya Ibrahimu hadi Kutoka kwa Wana wa Israeli (1875–1445 K.K.)**

   Mwanzo 12–50; Kitabu cha Ayubu

4. **Kutoka kwa Wana wa Israeli hadi Mwaka wa Nne wa Sulemani (1445–965 K.K.)**

   a. Kutoka
   b. Mambo ya Walawi
   c. Hesabu
   d. Kumbukumbu la Torati
   e. Yoshua
   f. Waamuzi
   g. Ruthu
   h. 1 Samweli
   i. 2 Samweli
   j. 1 Wafalme 1–5
   k. Zaburi
   l. 1 Mambo ya Nyakati

5. **Mwaka wa Nne wa Sulemani hadi Kuanguka kwa Yuda (965–586 K.K.)**

   a. 1 Wafalme 6-22
   b. 2 Wafalme
   c. 2 Mambo ya Nyakati
   d. Methali
   e. Muhubiri
   f. Wimbo Ulio Bora
   g. Obadia
   h. Yoeli
   i. Yona
   j. Amosi
   k. Hosea
   l. Mika
   m. Isaya
   n. Nahumu
   o. Zefania
   p. Habakuki

6. **Uhamishoni Babeli (586–516 K.K.)**

a. Yeremia
b. Maombolezo
c. Ezekieli
d. Danieli

7. **Uhamishoni Babeli na Agano La Kale (516–400 K.K.)**

a. Ezra
b. Nehemia
c. Zekaria
d. Hagai
e. Malaki
f. Esta

C. Kalenda ya Vitabu vya Agano Jipya

Ni mfululizo wa waandishi walioandika vitabu vyenye uvuvio wa pumzi ya Mungu katika Agano Jipya, na vinatazamwa kama ifuatavyo.

1. **Historia ya Maisha ya Kristo na Kanisa la Kwanza (B.K. 55–85)**

a. Mathayo
b. Luka
c. Marko
d. Yohana
e. Matendo

2. **Nyaraka za Kanisa (B.K. 46–85)**

a. Yakobo
b. Wagalatia
c. 1 Wathesalonike
d. 2 Wathesalonike
e. 1 Wakorintho
f. 2 Wakorinto
g. Warumi
h. Philimoni
i. Waefeso
j. Wakolosai
k. Wafilipi
l. 1 Timotheo
m. Tito
n. 2 Timotheo
o. Waebrania
p. 1 Petro
q. 2 Petro
r. Yuda
s. 1 Yohana
t. 2 Yohana
u. 3 Yohana

3. **Unabii (B.K. 96)**

Ufunuo

Maandalizi ya Kujifunza Biblia

Katika sehemu mbili za mwisho tulikuwa tukizungumzia umuhimu wa kusoma matukio muhimu yaliyotokea hapo zamani (Sehemu ya 3) na mlolongo wake jinsi yalivyotokea (Sehemu ya 4). Tunaweka msingi wa kusaidia kujibu maswali ambayo mtu anaweza kuwa nayo wakati akisoma Neno la Mungu: "Lini?" tunapokuwa tukitamani kuielewa Biblia. Tunapaswa kuwa na jibu la maana na muhimu kwani neno linasema ***"mkilitumia kwa uhalali neno la kweli"*** (2 Timotheo 2:15). Mungu anatuambia tumpelekee yeye maswali yetu yote (Mathayo 7:7-8).

Maswali ya msingi tunayopaswa kujiuliza kwa kila mstari ni rahisi: nani, nini, lini, wapi, kwa nini na kwa jinsi gani? Jibu linapaswa kutokana na mambo mawili muhimu yanayokuwa katika maisha yetu ya Kikristo: Haya yanatusaidia nini katika uhusiano wetu na Kristo (Wafilipi 3:10), na tunapaswa kuishi namna gani (Yohana 7:17)?

A. Maswali sita ya Msingi kwa Kila Mstari:

1. "Nani?"

Tunapojiuliza swali la "nani" tunataka kujua nani anazungumza na nani anaambiwa. Mfano mmoja unaonekana katika kitabu cha Mwanzo 22:2 wakati Mungu alipomwambia Ibrahimu kumtoa mwana wake Isaka, mwana wa pekee. Katika hili Mungu anazungumza moja kwa moja na Ibrahimu na sio mtu mwingine. Kwa hiyo sisi kama wasikiaji wa Neno hatulazimishwi kutunza amri hii.

2. "Nini?"

"Nini" inahusika na vitu halisi ilivyosemwa. Yesu Kristo anasemwa katika Ufunuo 5 kama "Mwanakondoo." Hii haina maana ya kwamba yeye ni kondoo mwenye miguu minne, lakini inahusika na jinsi atakavyojitoa kwa ajili ya dhambi (Yohana 1:29) kitu ambacho ni "kweli halisi."

3. "Lini?"

"Lini" inaonyesha wakati wa ujumbe ulipotoka. Kwa mfano: Ibrahimu alipomuoa dada yake wa karibu, Sara, hii inaonekana kama kitu ambacho si kizuri kimaadili, hivyo msomaji anapaswa kujua ni lini ndoa hii ilifanyika . Hii ilifanyika kabla ya sheria za Musa hazijatoka ambazo zilikuja kukomesha tabia hizi. Kwa kuwa dhambi ya mtu si sababu wala kitu cha hatari kama hakuna sheria (Warumi 4:15), tunahitimisha kwamba kwa swala la Ibrahimu baba yetu ndoa hii haikuwa dhambi. Jibu sahihi la swali la "Lini."

4. "Wapi?"

"Wapi" inahusika na mazingira na tamaduni kipindi sura ile ilipoandikwa. Katika Biblia, tunaona neno "hadi Yerusalemu" katika mila nyingi neno mpaka lilimaanisha kaskazini. Hata hivyo kusudi la Biblia linahusika na mwinuko na si uelekeo. Wakati Yesu alipokuwa akitoka Galilaya alikuwa akipanda juu Yerusalemu lakini alikuwa akienda kusini japo alionekana kupanda juu.

5. "Kwa Nini?"

"Kwa nini" ni swali gumu sana kulijibu. Jibu lake hupatikana kwa kusoma sura zingine. Kama utasoma katika Isaya 7:14 inasema, *"Tazama bikra atachukua mimba atazaa mtoto mwanamume naye atamwita jina lake Emanueli,"* swali litakuwa ni kwa nini azaliwe na bikra? Na tunaweza kujibu kwamba ni njia ambayo Mungu alipenda aitumie, jibu hili ni kweli lakini si kamili. Tunapotafuta jibu tutaangalia aya katika Warumi 5 inayoeleza madhara ya dhambi ya Adamu. Tunaona kwamba kwa mtu mmoja wanadamu wote wamefanya dhambi na wamepata dhambi ya asili. Kama Yesu angelikuwa na baba wa dunia hii angelikuwa na dhambi. Jibu la kwa nini lilikuwa ni kwamba ili Yesu alipe gharama ya dhambi zetu.

6. "Kwa Jinsi Gani"

Swali la "Kwa jinsi gani" nalo vilevile ni gumu kulijibu. Tunapaswa kujiuliza "Ni kwa jinsi gani Yesu alitembea juu ya maji?" jibu ni rahisi kwamba alitegemea Roho Mtakatifu (Luka 4:18). Tunapaswa

kujiuliza “Ni kwa jinsi gani Mungu atafanya historia yake irudi wakati mwanadamu anao uhuru wa kuchagua?” Jibu halikujibiwa vizuri lakini tutaliona katika masomo yetu.

B. Maswali Mawili Muhimu ya Kibinafsi:

1. Sura Hii Inatusaidia Nini katika Kuendeleza Uhusiano Wetu binafsiu na Bwana Wetu Yesu Kristo?

Hili ni moja ya maswali muhimu ya kujiuliza. Ufahamu tunaoupata kwa njia ya kusoma neno la Mungu ni lazima uunganishwe na imani (Waebrania 11:6), ili kwamba uhusiano wetu na Yesu ukue. Tunapaswa kuliamini neno la Mungu kuwa ni sahihi na halina upungufu. Matokeo yatakuwa ni uhusiano uliojengwa katika upendo wake na mbele ya ufahamu wa mwanadamu. Mtume Paulo amesema vizuri katika Waefeso 3:14-19:

> *Kwa hiyo nampigia Baba magoti ambaye kwa jina lake Ubaba wote wa mbinguni na duniani unaitwa. Awajalieni kwa kadri ya utajiri wa utukufu wake kufanyika imara kwa nguvu kwa kazi ya Roho wake katika utu wa ndani. Kristo akae mioyoni mwenu kwa imani mkiwa na shina na msingi katika upendo na urefu wa kimo na kina na kuujua upendo wake Kristo upitao ufahamu kwa jinsi ulivyo mwingi mpate kutimilika kwa utimilifu wote wa Mungu.*

Kama tutakuwa tunasoma neno la Mungu kwa kutafuta sababu zetu na si kukuwa katika upendo wetu na Mungu na wengine (Marko 12:29-31), tunapoteza Muda (1 Wakorintho 8:1). Mtume Paulo aliyekuwa anajua theologia kuliko mtu yeyote duniani (2 Wakorintho 12:1-4), alieleza shauku yake kwa kusema *“Kwamba nitamjua”* (Wafilipi 3:10). Paulo kama mfarisayo alikuwa ni mtu wa safari nyingi lakini kama Mkristo alianza kutafuta uhusiano wake wa karibu na Mungu aliye hai.

Tafuta ahadi za Mungu, ziamini ili kwamba upate *“kukua katika neema na maarifa ya Bwana wetu Yesu Kristo”* (2 Petro 3:18).

2. Tuishi Namna Gani?

Tunapoelewa maana ya Mistari tunayoisoma tunapaswa kutafuta jinsi ya kuutumia katika maisha yetu ya kila siku. Tumepewa mfano mzuri wa wazo lake katika Waebrania 12:1-3. Mstari wa 1 na 2 unasema:

> *Basi na sisi pia kwa kuwa tunazungukwa na wimbi kubwa la mashahidi namna hii na tuweke kando kila namna ya mzigo wa dhambi ile ituzingayo kwa upesi na tupige mbio kwa saburi katika yale mashindano yaliyowekwa mbele yetu, tukimtazama Yesu Kristo mwenye kuanzisha na mwenye kutimiza imani yetu ambaye kwa ajili ya furaha iliyowekwa mbele yetu. Aliustahimili msalaba na kuidharau aibu naye ameketi mkono wa kuume wa kiti cha enzi cha Mungu.*

Maelezo aliyoyatumia mwandishi wa Waebrania katika mistari hii miwili ni ya aina yake. Watu wakiwa wamesimama wanaangalia (shujaa wa Sura ya 11). Mashindano ni ya riadha na ya umbali mrefu, na mshindi atakaa katika kiti cha heshima. Yaliyomo yanaondoa uzito wa ziada utakaomfanya awe mzito kukimbia, au upinzani wowote utakaomfanya ashindwe. Macho yake yako katika mstari wa mwisho ambapo Yesu Kristo ambaye amekwisha shinda amesimama. Furaha ya kushindana ni nzuri sana kuliko ile ya kushindwa. Kwa sababu mkimbiaji huvumilia. Halafu katika mstari wa 3 mwandishi anachukua mistari miwili na kuiweka katika maisha yetu:

> *Kwa maana mtafakarini sana Yeye aliyestahimili mapingamizi makuu namna hii ya watendao dhambi juu ya nafsi zao msije mkachoka mkazimia mioyo yenu.*

Tunapokabiliana na shida,upinzani, maumivu na huzuni, aibu na kutokukubalika kwa sababu ya Kristo tunapaswa kumwangalia kiongozi wetu na tutiwe moyo naye. Kumbuka kwamba, *“Kwa kuwa hatuna kuhani mkuu asiyeweza kuchukuana nasi katika mambo yetu ya udhaifu bali yeye aliyejaribiwa sawasawa na sisi katika mambo yetu bila kufanya dhambi”* (Waebrania 4:15).

C. Nini kama Hatutajibu Maswali Yote?

Maswali na majibu yake ni Muhimu. Tunapaswa kukumbuka kwamba uhusiano wetu na Mungu aliye hai uko katika Imani (Waefeso 2:8-9; Wakolosai 2:6), hatutapata majibu yote tunayoyatafuta katika maisha yetu. Hata hivyo Mungu ametuahidi kwamba maswali yetu yote yatajibiwa (1 Wakorintho 13:12). Maandiko yana habari nyingi za kutuongoza katika maisha yetu yote.

Sehemu ya 2:
Kanuni Muhimu za Ufasiri
Utangulizi

Sehemu ya 2 imekusudiwa kumwezesha Msomaji kujua sheria nne na kanuni kumi na tano za ufasiri. Katika sehemu hii sheria maana yake ni mwongozo uliowekwa unapaswa kuzingatiwa muda wote wakati tunapojifunza Neno la Mungu. Kanuni ni mwongozo unaopatikana katika sheria lakini si kwamba utatumika wakati wote. Tunapoendelea na sura hii mwanafunzi ataelewa ni kwa jinsi gani na wakati gani anapoweza kutumia kanuni hizi.

Tafasiri sahihi ya Neno la Mungu ni mlolongo mkubwa unaopaswa kufuatiliwa.Ni vigumu kwa mtu kufungua Biblia halafu akasoma na kuelewa hapo hapo inamaanisha nini. Na msomaji hatakiwi kukata tamaa ya kuyachunguza maneno ya Mungu kwa sababu Mungu kaweka maneno magumu katika neno lake kwa makusudi maalumu ili tuhitaji msaada wa Roho Mtakatifu (1 Wakorintho 3:10-16). Japo kweli kuna sehemu zingine waweza kuelewa lakini kweli zingine ni vigumu sana (1 Wakorintho 13:12).

Kama neno la Mungu lingeweza kufafanuliwa kirahisi basi hata wasioamini wangeweza kujua nini kilicho katika Biblia. Huu ugumu kaweka Mungu ili wanaomfuata wapate kumtafuta na kuyachunguza maandiko yake ili waendelee kujengwa na kukua (2 Timotheo 2:15). Tafadhari tumia sheria hizi na kanuni hizi kama mwongozo wako lakini mtegemee Roho Mtakatifu akuongoze katika ukweli (Yohana 16:13).

Ufuatao ni muhitasari wa sheria na kanuni tunazokwenda kujifunza:

Sheria ya Kwanza: Tafuta Kupata Ukweli Kuhusu Mungu na Kristo Yesu kwakuyachunguza Maandiko Yote

A. Kanuni ya 1: Jifunze asili ya Mungu
B. Kanuni ya 2: Tafuta njia ambayo Yesu amefunuliwa

Sheria ya Pili: Tafuta Kuelewa Ukweli kwa Kutumia Sura rahisi kama Mwongozo Wako

A. Kanuni ya 3: Tambua kuwa ufunuo ni kitu endelevu
B . Kanuni ya 4: Fasiri kwa usahihi
C. Kanuni ya 5: Chunguza mambo maalumu
D. Kanuni ya 6: Soma sura muhimu
E. Kanuni ya 7: Tambua haki ya mwanadamu
F. Kanuni ya 8: Kumbuka Agano

Sheria ya Tatu: Kuwa Mwenye Hekima kwa Kuyalinganisha Maandiko

A. Kanuni ya 9: Tafuta tofauti
B. Kanuni ya 10: Chunguza yaliyomo
C. Kanuni ya 11: Fasiri kwa kulinganisha maandiko
D. Kanuni ya 12: Tafuta ushindi
E. Kanuni ya 13: Fikiria mpango wa Mungu
F. Kanuni ya 14: Kuwa makini na unabii

Sheria ya Nne: Tafuta Jinsi ya Kuishi Maisha ya Kikristo kwa Kutumia Neno la Mungu

A. Kanuni ya 15: Matumizi mazuri hujengwa juu ya tafasiri nzuri
B. Hatua tano za matumizi mazuri
C. Vipingamizi sita vya tafasiri nzuri
D. Njia nane za kushindwa kutumia matumizi

Sheria ya Kwanza

Tafuta Kupata Ukweli Juu ya Mungu na Yesu Kristo kwa Kusoma Maandiko

Sheria inatambulisha asili na sifa za Mungu, na hii inajulikana kama Matokeo yake Mungu. Hivyo ni muhimu kuyachunguza maandiko na kuyafafanua ili kujua. Mwanzo wake Mungu haujulikani. Na hii sheria inaonyesha kuwa kadri tunavyojua ndivyo kadri tunavyojua asili ya Mungu (Wafilipi 3:10), na si hivyo tu kadri tunavyochunguza na kuyatafasiri maandiko ndivyo Mungu atakavyosema na sisi.

Ukweli ni kwamba "utatu mtakatfu" Baba, Mwana na Roho Mtakatifu, wote ni kitu kimoja kwa uthibitisho wa utatu mtakatifu wa Mungu. Neno "UTATU" inaonesha kuwa Baba; Mwana na Roho Mtakatifu ni nafsi tatu katika Mungu mmoja. Hawa wana mambo makuu matatu. Baba ni mpangaji wa yote (Matendo 2:23), Mwana ni wakala (Yohana 5:36) na Roho Mtakatifu ndiye anayetufunulia (Yohana 16:13). Wakati tunajifunza majukumu yao hatupaswi kuwagawa. Kuna Mungu mmoja (Kumb. 6:4). Kwa kuwa Baba na Mwana na Roho Mtakatifu wanakuwa na sifa moja ambazo ndizo za Mungu hivyo wote ni Mungu mmoja.

Tutaona utatu huu baadaye kwa undani zaidi katika sehemu zijazo.

A. Kanuni ya Kwanza: Jifunze Aasili ya Mungu

Kuna sifa kumi muhimu ambazo Mungu anazo. Zinapaswa kukumbukwa na kuangaliwa sana.

1. Mamlaka

Mungu ni MAMLAKA. Hii ina maana ya kwamba ni mfalme na anatenda kama anavyoona yeye. Mamlaka ni kile kitendo cha kuwa na madaraka ya juu kabisa katika mambo fulani. Hivyo Mungu hana mpaka kwa sababu ana mamlaka juu ya vitu vyote alivyoviumba. Yeye ni muumbaji wala hakuumbwa (Warumi 1:20, 25). Kwa hiyo ana uwezo wa kuanzisha mipango yake yeye mwenyewe, sheria zake na hata hukumu. Kwa ufupi anafanya kama apendavyo japo kwa kweli sisi ni vigumu sana kuelewa.

2. Haki

Mungu ni HAKI na hii ina maana kuwa yeye ni mkamilifu na hana upendeleo. Yeye ndiye kiwango halisi cha haki. Ni mkamilifu na hutengeneza vitu kwa ajiri yetu kwa kiwango chake (Waefeso 5:1).

3. Mwaminifu

Mungu ni MWAMINIFU na hii inamaana kuwa yeye ni wa kweli katika kufanya wala hana upendeleo (Warumi 2:11), habagui. Palipo na dhambi (uvunjaji wa sheria zake) Warumi 5:13 Haki lazima itimizwe.

4. Upendo

Mungu ni UPENDO, ikiwa na maana kuwa upendo wa Mungu haufananishwi na kitu chochote. Upendo una maana ya kufanya yaliyo sawa na wanayoyapenda na wengine. Na Wakristo wanapaswa kuufuata upendo wa Mungu na kuuonyesha kwa wengine ili kwamba watu wamjue Mungu (Yohana 13:34-35).

5. Uzima wa Milele

Mungu ni UZIMA WA MILELE. Yeye amekuwepo na atazidi kuwepo. Na uzima wa milele hauna mwanzo wala mwisho. Na sisi kama wakristo tuna uzima wa milele ulio na mwanzo lakini hauna mwisho. Uzima wa milele wa Mungu unatufundisha kuwa Yeye hafi.

6. Ni mwenye Nguvu (Omnipotent)

Mungu ni nguvu au (OMNIPOTENT), ikiwa na maana kuwa ana uwezo wa kufanya kila kitu. Na mfano wake kwa hili ni kwamba aliumba mbingu na nchi (Mwanzo 1:1). Tunaelezwa kuwa "neno la kinywa chake" liliumba mbingu na pumzi yake vitu vyote (Zaburi 33:6).

7. **Yu mahali Pote (Omnipresent)**

   Mungu ni mahali pote au (OMNIPRESENT), ina maana kuwa yuko kila sehemu kwa wakati mmoja. Na hii haina maana kuwa Mungu ni kila kitu unachokiona (Pantheism), lakini yuko mahali pote. Na hii inatupa fikira za uasili wake Mungu.

8. **Anajua Yote (Omniscient)**

   Mungu anajua yote au (OMNISCIENT), Anajua yaliyopita yaliyopo na yajayo. Na Mungu anajua asili ya kila kitu si asili tu ila hata uwezo wake. Anajua madhara yake kwa wakati wote ambayo kila kitu kitapata kupitia maamuzi yake. Mpango wake wa milele umezingatia vigezo vyote (Warumi 8:28-30).

9. **Habadiliki (Immutable)**

   Mungu HABADILIKI ina maana kuwa asili yake haibadiliki.

10. **Kweli**

    Mungu ni KWELI. Sifa hii inatueleza kuwa kila alichokisema Mungu ni kweli na kinaaminika (Hesabu 23:19). Mungu kamwe hadanganyi (Tito 1:2).

B. Kanuni ya Pili: Tafuta Njia Jinsi Yesu Anavyofunuliwa

Kanuni ya pili inaonesha kuwa historia yote inamhusu Yesu. Na inatudhihirishia kuwa Yesu ni Muumbaji (Yohana 1:1, 3, 14; Wakolosai 1:16-17), yeye ni Alpha na Omega “mwanzo na mwisho” (Ufunuo 1:8), ni mmoja na Mungu ndiye aliyefanyika mtu (Wafilipi 2:6-8).

Tunapotaka kuelewa neno la Mungu tunapaswa kuelewa kuwa ni kwa jinsi gani ufasiri wetu wa neno tulilopewa unazungumza juu ya kweli ya Bwana Yesu Kristo. Njia moja ya kuelewa ni kuwa mtu, sehemu, kitu au jambo lolote lilo katika Biblia linamhusu Yesu. Tunapaswa kujifunza na kutafuta “vitu vizuri” vya kweli juu ya Kristo. Na si kuangalia tu katika sheria za kale ambazo kwa kweli ni kama kivuli cha mambo mazuri (Waebrania 10:1; Yohana 14:6). Watu wote, sehemu zote na vitu vyote viliwekwa kama mfano wa Yesu ili kutusaidia kuelewa na kumjua yeye (1 Wakorintho 10:1-6).

Mfano wa *mtu* anayetufunza kama Kristo atapatikana katika vitabu vya Manabii ni Yona. Kama unakumbuka Yona hakutaka kwenda Ashuru (Ninawi) kama alivyoamriwa na Mungu matokeo yake akataka kwenda sehemu nyingine. Upepo mkali ulitokea na alitupwa Baharini na akamewa na samaki na baada ya siku tatu alitapikwa na yule samaki ufukweni mwa Ashuru na hapo ndipo alipoamua kutii na kufanya kama Bwana alivyo muagiza. Siku tatu zinakuja kuwa “ishara ya Nabii Yona” (Mathayo 12:39-40), zilizoashiria kukaa kwa Yesu Kristo kaburini.

Sehemu inaweza kutufundisha pia juu ya Yesu. Yesu alitakiwa azaliwe Bethelehemu (Mika 5:2) ikiwa na maana “nyumba ya mikate” Yesu alikuwa mkate ambao ulishuka toka mbinguni na kama mwanadamu atakayewapa watu maisha ya kiroho (Yohana 6:35).

Kuna vitu vingi vinavyoweza kutufundisha kuhusu Bwana. Hekalu na hema pia vinaingia katika sehemu hii. Kama tutafikiri juu ya sehemu takatifu katika hekalu ile ya mwanakondoo, sehemu ya kutubia na hata ile madhabahu, vyote vinamwakilisha Yesu. Yeye ni mkate(Yohana 6:35). Yeye pia ni nuru ya watu (Yohana 8:12) na ndiye pekee anayesikia maombi yetu (Ufunuo 8:3-4) na maombi ni dhabihu. Waebrania 13:15-16).

Matukio kama dhabihu iliyofanywa na Walawi pia zinatufundisha juu ya Kristo. Sadaka zote zilizoelezwa katika Mambo ya Walawi 1-7 zilikuwa zinatuonyesha juu ya Yesu kama sadaka ya mara moja (Waebrania 10:10-12). Kweli alikuwa ni *“Mwanakondoo wa Mungu aichukuaye dhambi ya ulimwengu”* (Yohana 1:29).

Wanafunzi pia wanaweza kutazama katika kusudi la kila kitabu katika Biblia na kuona kwamba Yesu ni mzungumziwaji katika kila kitabu.[2]

Mwanzo:	Muumbaji na Uzao ya Mwanamke (1:1; 3:15)
Kutoka:	Mwanakondoo wa Mungu (12:1-13)
Mambo ya Walawi:	Kuhani Mkuu (kitabu kizima)
Hesabu :	Nyota ya Yakobo (24:17)
Kumbukumbu la Torati:	Nabii kama Musa (18:15)
Yoshua:	Kapteni (5:13-15)
Waamuzi:	Mwamuzi (11:27)
Ruthu:	Mpatanishi na Mkombozi wa Mwanadamu (3)
Samweli:	Bwana wa Wafalme (2 Samweli 7:18-20)
Wafalme/Nyakati:	Bwana wa Mbingu na Nchi (vitabu)
Ezra:	Mrejeshaji (1:1)
Nehemia:	Mwaminifu (9:32)
Estha:	Mordekai (Ch. 10)
Ayubu:	Mwokozi Aliyeinuliwa na Kuletwa (19:25)
Zaburi:	Mbarikiwa Kati ya (1)
	Mwana wa Mungu Kati ya (2)
	Aliyesulubiwa Kati ya (22)
	Aliyefufuka Kati ya (23)
	Aliye kuja Kati ya (24)
	Mtawala Kati ya (72)
	Kiongozi wa Sifa (150)
Mithali:	Hekima (sura ya 4)
Muhubiri:	Mwenye Hekima Aliyesahaulika (9:14-15)
Wimbo ulio Bora:	Mpendwa Wangu (2:16)
Isaya:	Mateso (53)
Yeremia:	Bwana Mwenye Haki (23:6)
Maombolezo:	Mtu wa Huzuni (1:12-18)
Ezekieli:	Kiti cha Enzi (1:26)
Danieli:	Jiwe lililogawanyika (2:34)
Hosea:	Daudi Mfalme Mkuu (3:5)
Yoeli:	Bwana wa Ukarimu (2:18-19)
Amosi:	Mwokozi wa Isareli (3:12)
Obadia:	Mwokozi dhidi ya Mlima Sayuni (V17)
Yona:	Mwokozi Aliye Zikwa na Kufufuka (kitabu kizima)
Mika:	Mungu wa Milele (5:2)
Nahumu:	Ujasiri (1:7)
Habakuki:	Nguzo ya Imani (2:4)
Zephaniah:	Wakati wa Hukumu na Kutakaswa (3:5,15)
Hagai:	Mwanakondoo wa Kweli (2:17)
Zekaria:	Tawi (3:8)
Malaki:	Jua la Neema (4:2)
Mathayo:	Mfalme wa Wayahudi (2:1)
Marko:	Mtumishi wa Yehova (kitabu chote)
Luka:	Mwana Mkamilifu (3:38; 4:1-13)
Yohana:	Mwana wa Mungu (1:1)
Matendo:	Bwana Aliyepaa (1:8-9)
Warumi:	Haki (3:22)
1 Wakorintho:	Matunda ya Kwanza Kutoka Wafu (15:20)
2 wakorintho:	Alifanywa Dhambi kwa Ajili Yetu (5:21)
Wagalatia:	Mwisho wa Sheria (3:10,13)
Waefeso:	Mlinzi Wetu (6:11-18)

[2] Adapted from R.T. Ketcham, D.D.; found in J. Edwin Hartill's *Principles of Biblical Hermeneutics*

Wafilipi:	Mtoa Mahitaji Yetu (4:19)
Waefeso:	Mshindi (1:18)
1 Wathesalonike:	Bwana Atakayerudi (4:15-18)
2 Wathesalonike:	Mwamuzi wa Ulimwengu (1:7-9)
1 Timotheo:	Mpatanishi (2:5)
2 Timotheo:	Mpakwa Mafuta (4:8)
Tito:	Mungu Mkuu (2:13)
Philimoni:	Mfungwa (1:9)
Waebrania:	Mwingi wa Imani na Mtoshelezaji (9-11)
Yakobo:	Bwana wa Sabato (5:4)
1 Petro:	Nia na Makusudi ya Unabii wa Agano la Kale (1:10-11)
2 Petro:	Mwokozi Aliyeteseka (3:9)
1 Yohana:	Neno la Uzima (1:1)
2 Yohana:	Mlengwa Mpinga Kristo (1:7)
3 Yohana:	Mwaminifu na Mkweli (1:3-4)
Yuda:	Usalama wa Waamini (1:24-25)
Ufunuo:	Mfalme wa Wafalme na Bwana wa Mabwana (19:11-16)

Sheria ya Pili

Sheria ya Pili: Tafuta Kuelewa Ukweli kwa Kutumia Sura rahisi kama Mwongozo Wako

Sheria hii inatufundisha kuyachunguza maandiko rahisi kuyaelewa na tuyaruhusu yatuongoze katika kuelewa kwetu kwa hata sura zilizo ngumu.

Tutajifunza kanuni sita zinazohusiana na sheria hii. Kanuni hizi zitamsaidia mwanafunzi kutathimini sura mbalimbali zilizo katika Maandiko.

Katika sehemu hii tutajifunza ukweli kuhusu ufunuo unaendelea na jinsi Mungu anavyopanua mahusiano yake . Ili kuona mipango hii ni lazima tufasiri kwa usahihi kwa kuangalia mambo muhimu na kujifunza sura muhimu. Tutaomwona mwanadamu ambavyo amekuwepo katika tafasiri zetu na agano linalohusika katika ufasiri huo.

A. Kanuni ya Tatu: Tambua Kuwa Ufunuo ni Kitu Endelevu

Kanuni hii inatufundisha kuwa Mungu hujionyesha kwa vipindi. Kwa mfano unabii wa kwanza wa Masihi unaonekana katika Mwanzo 3:15 ni ahadi ya mbegu za mwanamke. Agano la Kale kwa uandishi wake wote linatupa habari za mbegu. Tunaambiwa kwamba Masihi atakuwa mbegu katika ukoo wa Ibrahimu (Mwanzo 12:3) mbegu ya Isaka (Mwazo 21:12), mbegu ya Yakobo (35:10-12). Wa kabila la Yuda (Mwanzo 49:8-11) wa ukoo wa Yese (Isaya 11:1), wa nyumba ya Daudi (2 Samweli 7:12-16), atazaliwa Bethelehemu (Mika 5:2) atakuwa Mungu na Mwanadamu (Zaburi 110:1). Ataitwa Emanueli (Isaya 7:14). Atakuwa nabii (Kumbukumbu la Torati 18:18), Kuhani (Zaburi 110:4) Mwamuzi (Isaya 33:22) na Mfalme (Yeremia 23:5) atakuwa Mpakwa mafuta wa Roho Mtakatifu (Isaya 11:2) na Moyo wa nyumba ya (Mungu 69:9).

Ufunuo uliopanuka kwa kipindi (kama hapo juu zinatengeneza kitu kinachoitwa "Ufunuo Unaoendelea." Unabii wote umefanyika na mambo muhimu yameonekana wazi.

Kwa hiyo inaleta maana kwa kuangalia katika mtazamo wa kwanza na inatulinda katika uelewa wetu juu ya matukio muhimu. Kwa mfano biashara na uasi wa shetani inaonekana kwanza katika Mwanzo 3:1. Tunapojifunza juu ya mwasi huyu tunapata kuelewa kuwa yeye ni mpinzani wa Mungu. Shetani haonekani kupata mabadiliko katika historia yote hii ya mwanadamu maana yeye ni mwasi (Ufunu 12:9; 20:2-3, 10). Yeye hubadili staili tu lakini mtazamo wake ni ule ule (Isaya 14:12-14; Ufunuo 12:9; 20:7-8), na hata matendo yake. Hii inaonyesha wazi kuwa Mtu asiyejua haki na sheria ya Mungu hupenda kujifanya kama Mungu (2 Wathesalonike 2:4).

Wakati mwingine tunaona kwamba ukweli wa dunia kuhusu kupata historia yake umefundishwa kwa mahusiano ya vitabu vya mwanzo kabisa. Hata hivyo masomo mbalimbali katika Biblia yameoneshwa katika kitabu cha mwanzo. Kwa hiyo masomo ya Biblia katika kitabu cha mwanzo ni muhimu sana kwa wale wanaotaka kujifunza neno la Mungu.

B. Kanuni ya Nne: Fasiri kwa Njia ya Maandiko

Kanuni inafundisha kuwa Mungu husema kile anachokikusudia na anachokikusudia husema. Ni kanuni ya muhimu sana kwa sababu inatulinda katika kuelewa kwetu maneno ya Mungu. Tunapokuwa tukiwaelekeza watoto wetu tunajaribu kuwasiliana nao kadri tuwezavyo ili wafanye yale tunayotaka sisi wafanye na kukumbuka. Mara kwa mara tutajadili vitu vingi katika njia mbalimbali ili kwamba kwa uelewa wao mdogo wapate kuyatunza na kuyashika (Waebrania 1:1). Na pia huwa tunawaeleza mara nyingi juu ya kitu kimoja. Je sisi si watoto wa Mungu (1 Yohana 3:1)? na yeye si baba yetu ("ABBA" katika warumi 8:15)? Ufasiri wa maandiko inamaana kuwa sisi (kama watoto wa Mungu) kwa kupitia maandiko tunapaswa kukubali yale Mungu anayotueleza kwa sababu ni ya kweli.

Ina leta maana kwa kuangalia kwanza katika maeno yaliyo rahisi, kiumakini, kwa uelewa na hata kwa kuangalia dunia yenyewe. Kwa kweli zile sura rahisi zitakuwa kivuli cha sura zilizo ngumu.

Mfano mmoja wa sura rahisi ni Yohana 3:16 inasema *"Kwa maana jinsi hii Mungu aliupenda ulimwengu hata akamtoa mwanae wa pekee ili kila mtu amwaminie asipotee bali awe na uzima wa milele."* Hakuna neno linalo fafanua upendo wa Mungu. Moja kwa moja linaeleza upendo wa Mungu

kwa ulimwengu na sasa inasema “Yeyote anaye amini” anao huo uzima. Kwa hiyo hapa hatuna haja ya kuhoji maana inajitosheleza.

Pia tunaona habari ya kufanana katika Warumi 3:23 inayosema *“wote wamefanya dhambi na kupungukiwa na utukufu wa Mungu.”* Hali ya dhambi kwa mujibu wa Biblia imetawala maisha ya kila mwanadamu duniani kote isipokuwa haikumgusa Yesu peke yake (1 Petro 2:22). Biblia peke yake imeanzisha sheria kwa hiyo Biblia peke yake inaweza tena kuonesha hali ya kutoka katika sheria. Sisi kama wanafunzi hatuko katika mapinduzi ya kufanya chochote katika ulimwengu uliofanywa kwa sheria ya Mungu kupitia neno lake. Kwa hiyo ukimtoa Yesu sisi sote ni watenda dhambi.

Kwa kawaida tunachukulia maana zilizofichika” au ziIlizo ndani sana” kuwa hazihusiani. Kama tulivyokwisha kuzungumza, mtazamo usiofaa katika Maanadiko hujaribu kuongeza vitu fulani katika Nebo la Mungu. “Upotoshaji” hujaribu kuondoa vitu Fulani katika neon la Mungu. Mungu ameshatutahadharisha kwa makini (Ufunuo 22:18-19), kwa wanaokataa umuhimu wa tafasiri sahihi ya Neno la Mungu

Kwa kawaida Biblia imejengwa katika Historia za kweli kwa hiyo inafaa katika historia zote (1 Wakorintho 15). Kushindwa kuifasiri sahihi kumepelekea theologia nyingi potofu tngu historia ya Isareli hadi kanisa.

Mifano mingine ya maneno yanayoihusu dunia tunayopaswa kuyafasiri sahihi ni Warumi 8:35-39; Yohana 3:16, 18, 36; Waefeso 2:8-10; 1 Yohana 2:1-2; na Tito 3:5.

C. Kanuni ya Tano: Chunguza Mambo Maalumu

Kanuni hii inaonyesha maswali muhimu yanayopaswa kujibiwa wakati unajifunza biblia na kufasiri maana ya Biblia. Mfano tunapaswa kujiuliza “nani alisema haya na kwa sababu gani na yalikuwa yakimhusu nani?”

Kanuni pia inatueleza kuwa Mungu alikuwa anehusika na watu watatu katika historia wajulikanao kama Wayahudi, mataifa na Kanisa (1 Wakorintho 10:32). Kwa hiyo tunapaswa kutafuta ili kujua nani sasa anapaswa kuyafanya haya na ili tupate kujua kama ni ahadi, agano au onyo linalotuhusu.

Tutaona katika masomo yajayo ya Maagano kuwa kwa yeyote ambaye agano linamhusu ni muhimu sana. Taifa takatifu kwa mfano wanaweza kutoweshwa kwa sababu ya maovu na hali ya kutotii mbele za Bwana. Wasamalia, Wababeli, Waashuru, na utawala wa Pesha ni mifano ya mataifa (watu) ambayo mambo haya yaliwapata.

Mungu si kwamba aliwaahidi tu kuwa anaweza kuwaharibu Waisraeli lakini hata kuwarejesha pia. Na hakuna taifa lolote lenye ahadi hii. Kama tungechukua ahadi za Israeli na kuzipeleka katika taifa jingine basi tungekuwa na makosa.

Mfano wa pili ni ahadi ya taifa, nchi na watu wa Israeli katika nchi ya Kanani (Mwanzo 12:1-3, 13:15), lakini hii inaonesha uraia wa kanisa huko mbinguni (Wafilipi 3:20). Mambo ya taifa na nchi hayakuahidiwa kwa kanisa.

Mfano wa mwisho ni baraka za Israeli zikihusisha uhusiano wao na Mungu (Kumbukumbu la Torati 8:7-10) na baraka kwa mataifa na Israeli (Mwanzo 12:3). Hakuna ahadi iliyo ahidiwa kwa wale watakaobariki kanisa au watu wa mataifa.

D. Kanuni ya Sita: Soma Sura Muhimu

Kanuni hii inaonyesha kwamba sura zingine zinapaswa kusomwa kwanza kabisa ili kuona mtazamo wa Mungu ambao ni muhimu sana katika maisha yetu ya kiroho. Mara nyingi katika Biblia Mungu hukusanya mambo mengine pamoja ili kufanya ukweli wa haraka na kuziweka pamoja. Mifano michache imeoneshwa hapa chini:

- Kufufuka kwa Yesu–1 Wakoritho15
- Lugha za Watu–Yakobo 3
- Israeli na Ukombozi Wake–Warumi 11
- Furaha ya Imani–Waebrania 11
- Heshima ya Mungu kwa Watoto Wake–Waebrania12:1-11

- Kanisa–Waefeso 1-3
- Haki kwa Wenye Imani–Warumi 3:10-21
- Sheria–Kutoka 20
- Silaha Kamili za Mungu–Waefeso 6:10-17
- Upendo–1 Wakorintho 13

Kanuni hii inatusihi tusome sura za muhimu za maandiko ili kujua mambo muhimu na baadaye tusome sura zinazofuata lakini zinazolingana na tulizosoma kwa uelewa zaidi (rejea).

Kwa mfano hotuba kubwa kabisa katika Biblia inayohusu upendo bora kabisa iko katika 1 Wakorintho 13:4-8a, hapa kuna upendo bora wa aina kumi na sita ambao tukitaka kujifunza ni lazima tukae juma moja darasani tukijifuza juu ya mistari hii. Lakini elewa kuwa:

> *Upendo huvumulia, hufadhili, hauhusudu, upendo hautakabari haujivuni, haukosi kuwa na adabu, hautafuti mambo yake, hauoni uchungu, hauhesabu mabaya, haufurahii udhalimu, bali hufurahi pamoja na kweli, huvumilia yote, hauamini yote, hutumaini yote, hustahimiliyote, upendo haupuingui neno wakatikwote, bali ukiwapo unabii utabatilika, zikiwako lugha zitakoma yakiwapo maarifa yatabadilika.*

Tunaposoma katika Marko 12:29-31, tunaona kwamba Yesu alijibu maswali yanayohusu amri iliyokuwa kuu:

> *Iliyo kubwa ni hii, 'sikia, O Israeli! Bwana Mungu wetu ni Bwana mmoja; na mpende Bwana Mungu wako kwa moyo wako wote na kwa roho yako yote, kwa akili zako zote na kwa nguvu zako zote.' Na umpende jirani yako kama unavyojipenda wewe mwenyewe.'na hakuna amri iliyo kuu zaidi ya hizi.*

Amri hizi mbili zina upendo bora zinatafuta kujua upendo unahusisha nini. Hivyo twaweza kutathimini sisi wenyewe na mbele za Mungu na hata kwa wengine-hii ni maana nzuri sana. Na umuhimu wa upendo unaonekana katika Marko 12 na hata matokeo yake yanaonekana katika 1 Wakorintho 13.

Kama unataka kujaribu upendo wako unaosemwa katika 1 Wakorinth 13 jiulize maswali haya je mimi ni mvumilivu, ni mpole na hata je nina wivu?

Mfano mwingine uko katika maelezo yaliyoelezwa katika silaha kamili za Mungu (Waefeso 6:10-17). Hii ndiyo sehemu peke ya sisi waamini wa silaha za kiroho zimetajwa. Mkanda unaouvaa hali umejifunga kiunoni unahusiana na Isaya 11:5. Ngao na kofia zinaoana na 1 Wathesalonike 5:8. Upanga kama sehemu ya silaha huu unaoana na Waebrania 4:12.

E. Kanuni ya Saba: Tambua Haki ya Mwanadamu

Kanuni hii inaonyesha uhuru ambao mwanadamu kapewa na Mungu ili kufanya maamuzi.na majukumu yanayolingana na uhuru huu (Yohana 3:18; Wagalatia 6:7). Kanuni ya uamuzi wa mwanadamu umeonyeshwa bayana katika uasi wa Adamu na Hawa katika Mwanzo 2-3. Kwa sababu ya akili ya kujua mema na mabaya. Mungu alijua kuwa wanaweza kula mti wa *"ujuzi wa mema na mabaya,"* lakini Mungu hakuwa chanzo cha hiyo. Adamu na Hawa waliamua kula mti waliokatazwa kwa sababu waliamua wao wenyewe. Na baadaye walijuta kwa uamuzi wao kwa sababu hata ilipelekea kufukuzwa katika bustani ya Edeni.

Kuna maneno mengi yanayoonyesha uwezo wa mwanadamu katika kuchagua, maneno kama Amini na Imani yana maana moja katika katika kiyunani. Kwa sababu ya uelewa wa Mungu alijua ni nani ananyeweza kumwamini mwana wake Yesu na akaokolewa (Warumi 8:29; 1 Petro 1:1-2). Ujuzi wa Mungu kwa vyovyote hauondoi swala la kuamini.

Biblia inarekodi maamuzi yote mawili mazuri na mabaya yaliyofanywa na mwanadamu. Hii inakuwa inatunza ushaida kwa ajili ya uaminifu wake wa milele. Tunatambua katika kanuni hii kwamba neno la Mungu linatunza mambo mabaya ya mwanadamu. Huu ni uasi uliofanywa na mwanadamu kwa kuruhusiwa na Mungu ili kumleta mwana wake lakini hakumaanisha iwe hivyo. Kwa sababu hii Biblia inapotunza kumbukumbu za matendo ya mwanadamu haimaanishi Mungu ameyaridhia. Yesu alijua kuwa Yuda atamsaliti na kwa kweli alimtahadhalisha (Mathayo 26:24), lakini Yuda alimsaliti na akapata majuto makali.

Mungu kampa uhuru wa kuchagua lakini siyo uwezo wa kufanya uchaguzi sahihi wakati wote. Kwa hiyo tunapaswa kuona uchaguzi mbovu wa dhambi wa mwanadamu kwenye fasiri za Maandiko.

F. Kanuni ya Nane: Kumbuka Maagano

Kanuni hii inatuonyesha makubaliano au mkataba uliofanywa kati ya Mungu na mwanadamu. Kuna mkataba wa hiari ambao mwanadamu anaweza kuafikiana nao na kunausiokuwa wa hiari ambao ni lazima ufanye na unatokana na uaminifu wa Neno la Mungu.

Agano ni muhimu kwa sababu hutupa mtazamo wa historia ya jinsi gani Mungu hushirikiana na watu wake. Kama tutaelewa agano la Mungu na tuliruhusu lituongoze tutakuwa safi na sawa kabisa katika kufasiri hata vifungu na sura zilizongumu. Kwa mfano Waisraeli wangeweza kuonywa na kuadhibiwa katika historia ya mwanadamu wakati wa kipindi kigumu na majanga (Mambo ya Walawi 26), lakini Mungu hakufanya hivyo kwa sababu yeye aliwa ahidi.

Kuna maagano tisa yanayohitajika kujifunza. Tutanukuu vichwa vya habari na kuonesha kwa ufasaha wa kila agano kwa kulinganisha na kufuata maandiko.

1. Agano katika Bustani ya Edeni

Hili lilifanyikia katika bustani ya Edeni kati yake Mungu na Adamu (Mwanzo 1-2). Hili lilikuwa ni la masharti likitegemea utii wa mwanadanu na linaingiza ahadi ya Mungu kwa kumbariki mazingira mazuri (2:8), chakula kizuri, furaha (2:9), hali nzuri ya hewa (1:6-7, 3:8), mapenzi mazuri (2:21-25) na mahusiano mazuri na Bwana (1:26-27, 3:8). Agano hili mwanadamu alilikubali, lakini lilivunjika baada ya mwanadamu kuasi kwa kula lile tunda toka katika mti aliokuwa kakataliwa.

Agano hili halina madhala lakini baraka zake zitarejeshwa kwa mwanadamu wakati wa mbingu mpya na nchi mpya (Ufunuo 21–22). Kwa hiyo hatupaswi kufasiri Agano hili kwamba tusihusike tena na bustani ya Edeni. Mwanadamu hatafanya au kupata baraka tena tofauti na kumpokea Yesu Kristo.

2. Agano la Adamu

Agano hili lilifanywa kati ka Mungu na Adamu kwenye bustani ya Edeni baada ya anguko kabla ya kufukuzwa. Hili halikuwa na masharti. (Mwanzo 3:14-19). Hili lilikuja kama matokeo ya dhambi ya asili na linajulikana kama anguko. Mungu alilaani (3:14), na akaleta mgogoro katika historia kati ya uzao wa Adamu na nyoka. (3:14-15). Mwanamke alipewa uchungu katika kuzaa na kuwa msaidizi wa mwanaume (3:16). Dunia ililaaniwa (3:17-19), na ikapewa kuwa ngumu katika kutoa mazao na mimea ya chakula. Mwanaume na mwanamke walilaaniwa kufa kimwili kabisa (3:19 linganisha na 2:17), na wote walifukuzwa toka bustanini (3:17-19). Agano la Adamu linatoa mpango wote wa historia na linakuwa na madhara kwa wanadamu wote hadi pale Mungu atakapomtupa shetani katika ziwa la moto katika mwisho wa millennia (miaka elfu) (Ufunuo 20:7-10). Tunapaswa kujua kuwa madhara ya Adamu yalifika kwa kila mwanadamu (Warumi 5:12-14).

3. Agano la Nuhu

Agano la Nuhu linaloonekana katika Mwanzo 8:20–9:17, lilifanywa kati ya Nuhu na Mungu baada ya gharika kubwa. Hili lilikuwa halina masharti kwa sababu lilikuwa ni kuangamiza kila kiumbe. Linajumuisha ahadi tena ya kwamba hakutakuwa na gharika kubwa la maji litakalo waangamiza wanadamu. Linajumuisha pia amri ya Mungu ya kuongeza idadi ya watu katika dunia (9:1), kupatikana kwa wanyama wa kula (9:2-4), na ghadhabu kubwa ya mji kama adhabu ya kuuwa (9:5, 6). Upinde wa mvua uliwekwa kama alama ya uaminifu wa agano hili. Agano la Nuhu lilianzia kwenye mafuriko na likaisha milele. Japo kuwa kuna mafuriko yanayoharibu hata mali na kupoteza uhai lakini hakutakuwepo na mafuriko yatakayoharibu ulimwengu wote. Uhuru wa kula wanyama ulitolewa na kwa hiyo hatupaswi kuhoji juu ya vyakula (Danieli 1). Na sehemu ya mwisho kabisa ya Agano hili ni adhabu ya mauaji ambayo hadi leo bado ipo.

4. Agano la Ibrahimu

Agano hili tunaliona katika kitabu cha Mwanzo 12:1-3, na kuendelea na hata maelezo ya ziada yameongezwa. Alipewa Ibrahimu na lilikuwa la masharti mpaka pale alipokutana na mahitaji ya Bwana na Agano hili likawa halina masharti kwa Uzao wake. Agano la Ibarahimu linajumuisha

ahadi za mtu binafsi, ukoo, nchi, miji, taifa, umoja na hata ulinzi pamoja na Ukoo wa Masihi ukawekwa (Mwanzo 17:1-8).

Agano la Ibrahimu lilianza kwa ahadi. Na ukoo wa Yesu ulikamilishwa baada ya kuzaliwa Yesu Kristo (Wagalatia 3:16). Ahadi ya kubariki vitu imetolewa katika nyanja mbalimbali za historia na hii itakamilika kabisa katika utawala wa miaka elfu. Agano hili linakusanya tangu ahadi ya uzao wa Ibrahimu na hadi utawala wa miaka elfu.

Hivyo maana ya sura zilizo ngumu katika Biblia zinakuja kuwa rahisi ikiwa mtu ataanza kwa kuangalia agano la Ibrahimu. Na sura hii inaonekana katika Mathayo 11:20-24 na inasema,

> *Ndipo akaanza kuikemea miji ile ambayo ndani yake ilifanyika miujiza yake iliyo mingi kwa sababu haikutubu. Ole wako Korazini, Ole wako Bethsaida, kama miujiza iliyofanyika kwenu ingelifanyika katika Tiro na Sidoni wangelitubu zamani kwa kuvaa magunia na majivu. Walakini nawaambieni itakuwa rahisi Tiro na Sidoni kustahimili adhabu zao siku ya hukumu kuliko ninyi. Nawe Kapernaumu je utakuzwa mpaka mbinguni? Utashushwa mpaka kuzimu; kwa kuwa kama miujiza iliyofanyika kwako ingalifanyika katika Sodoma ungalikuwapo mji huo mpaka leo. Walakini nawaambieni itakuwa rahisi nchi ya Sodoma kustahimili adhabu yake siku ya hukumu kuliko wewe.*

Kwa neema Israeli imepewa muda wa kutubu mwingine kwa sababu ya ahadi ya Ibrahimu. Kama haitatubu adhabu itakuwa kubwa lakini taifa halitaangamizwa wala kutolewa katika historia yake.

5. Agano la Musa

Hili alipewa Musa katika mlima Sinai. Na linaonekana katika Kutoka 20 na hata katika sura zingine kama Mambo ya walawi, Hesabu na kumbukumbu la Torati. Agano hili ni la masharti linataka utii. Kwa wale walitii walibarikiwa na wale ambao hawakutii walilaaniwa (Mambo ya Walawi 26). Kusudi kuu la agano hili ilikuwa kuonyesha hitaji la Mwokozi (Wagalatia 3:24-25). Na linaonesha sheria ya Mungu. Na Agano hili pia lilitolewa kwa Waisraeli ili kutoa mwongozo kwa wakuu wa kiyunani na hema ya kuabudia.

Yesu alikuja kutimiliza Agano hili kwa kutunza sheria (Mathayo 5:17). Agano hili ni la kipindi cha Waisraeli inayoingiza hata kipindi cha kwanza kabisa cha Musa kupewa sheria (Kutoka 20) mpaka kipindi cha pentecoste ambapo kanisa lilianza. Itaingiza hata kipindi cha mateso makali ambacho ni miaka saba ya historia ya mwanadamu ambayo itakuja baada ya unyakuo wa kanisa.

Tunapaswa kujua kwamba sura nyingi katika agano la kale zinahusiana na sheria ya Musa kwa mfano wanyama wengi walisemekana kuwa ni najisi na hairuhusiwi kuwala (Mambo ya Walawi 11). Hii haiji kwetu leo kwa sababu Yesu Kristo aliisha takasa kila aina ya chakula (Marko 7:14-18).

6. Agano la Daudi

Agano la Daud lilifanywa na Daudi na linaonekana katika 2 Samweli 7:8-19 na Zaburi 89. Agano hili halina masharti linaloonyesha utawala wa taifa katika nyumba ya Daudi na ahadi ya mtoto ambaye atatawala mataifa yote milele. Agano la Daudi lilianza kuwa na nguvu wakati wa utawala wake. Na sehemi nyingine ya Agano hili limekamilishwa na mtoto mkuu ambaye ni Yesu Kristo kwa mara ya kwanza kuja kwake duniani (Luka 1:32). Matokeo yake yatadumu milele. Kwa wakati mmoja ukoo wa Daudi ulikuwa mikononi mwa mfalme Yosia kwa miaka minane ya utawala wake (2 Wafalme 22:1). Wayahudi walioishi nyakati hizi walikuwa bado na tumaini la msingi lililojengwa juu ya ahadi ya Mungu. Yesu alipewa mamlaka yote mbinguni na duniani baada ya kufufuka kwake (Mathayo 28:18) ili kukamilisha agano. Waamini wa leo wanatumaini la kwamba Yesu yuko katika kiti cha Enzi cha mbinguni (Waebrania 8:1) na kwamba atarudi kutengeneza kiti chake cha utawala hapa duniani (Mathayo 25:31).

7. Agano la Palestina

Agano hili ni mwendelezo wa agano la Ibrahimu. Agano hili la masharti linaonyesha mgawanyo wa Wayahudi kwa sababu ya kutotii kwao, lakini mwisho linaonyesha kukusanywa tena katika nchi pamoja baada ya kutubu. (Kumbukumbu la Torati 30:1-10). Agano hili lipo katika kipindi cha

Waisraeli na litakamilika wakati Wayahudi watakapo kusanywa pamoja baada ya kurudi kwa Yesu mara ya pili (Mathayo 24:31; Marko 13:27) na nchi iliyoahidiwa Ibrahimu toka mto wa misri hadi ule mkubwa flati umejengwa (Mwanzo 15:18). Tangu kutolewa kwa agano hili na kuendelea mfasiri anapaswa kujua kuwa mgawanyo tangu Israeli kutka katika nchi ni wa muda tu.

8. Agano Jipya la Waisreli

Hili walipewa nyumba ya Israeli katika Yeremia 31:31-34, na limerudiwa tena katika Waebrania 8:8-12. Hili agano liko katika damu ya Yesu Kristo (Waebrania 9:11-14), na ni Aganolisilo na masharti ili kuwaendeleza Wayahudi (Wayahudi wanaozaliwa). Agano linalosema juu ya ahadi ya makao ya ulimwengu wa Roho Mtakatifu na utajiri mwingi (Yeremia 32:41; Isaya 61:8), litakamilika wakati wa utawala wa miaka elfu. Ni vizuri kukumbuka wakati tunasoma Biblia kuwa ahadi alizozifanya Mungu katika agano hili linawahusu Wayahudi waliomwamini Yesu. Wayahudi hawataweza kubarikiwa kupitia agano hili kwa sababu ya asili yao tu.

9. Agano Jipya kwa Kanisa

Agano jipya lilifanywa katika kipindi cha Kanisa la Agano Jipya (Mathayo 26:26-28). Hili ni Agano lisilo na Masharti kwa waamini wa Yesu Kristo (Waebrania 9:11-14), na ni kumbukumbu katika taratibu za dini kwa njia ya kushiriki meza ya Bwana (1 Wakorinto 11:25). Inadunisha utawala wa ulimwengu na wa waamini (Waebrania 9:11), na inaahidi kuwa itakamilika katika kipindi na itakuwa ni milele. Yesu alikuja kuwa mpatanishi wa agano hili (Waebrania 9:15). Agano hili lilianza siku ya pentekoste Kanisa lilipoanza (Matendo 2) na halitaisha milele. Wanafunzi wanapaswa kukumbuka kuwa baraka zilizopatikana kupitia Agano hili hazitaisha na hakuna atakayezichukua. Kwa hiyo waamini wa kanisa la Agano Jipya wana ulinzi na haijalishi kwa ugumu gani mtu anaweza kuhangaika katika maisha yake Bwana atampigania na hatamwacha (Mathayo 28:18-20).

Sheria ya Tatu

Tafuta kwa Hekima kwa Kulinganisha Sura Mbalimbali katika Maandiko

Sheria ya tatu inasema juu ya kutafuta hekima ambayo inapatikana kwa usahihi kutoka katika maneno ya Mungu (1 Wakorintho 14:33), kushindwa kuelewa hili ni tatizo letu. Mungu kaweka aina mbalimbali za maneno ambayo sisi tunaweza kupata kuwekewa na hata kutupa hekima ya kuenenda (Methali 1:2-6).

Kutokukubaliana huku hutokana na kushindwa kuyalinganisha maandiko. Mfasiri anahitaji kuichunguza sura na kujua sura hiyo inahusiana vipi na sura zingine. Ni baraka sana kwa wale wanaolichunguza neno la Mungu na kulitenda katika maisha yao. Kwa wale wanaoshindwa kuelewa mstari hata mmoja au neno moja mara nyingi huishia vibaya katika fasiri zao na kuzua uzushi.

Kuna mambo sita yanayohusiana na sheria hii. Tunatakiwa kuangalia utofauti ambao Mungu hutumia katika maneno yake. Huwa tunafanya hivyo kwa kuiangalia sura yenyewe. Usomaji wa neno la Mungu ulio mzuri ni ule wa kuyalinganisha maandiko, na kuangalia utofauti wake unavyohusiana na hata unabii wake.

A. Kanuni ya Tisa: Tafuta Tofauti

Hii inatueleweesha jinsi ya kuuona utofauti wa sura mbali mbali katika maneno ya Mungu. Kwa maneno mengine tunatambua utofauti wa maandiko katika Biblia kwa kuiangalia Imani hai, wokovu, na dhambi sheria na neema na mengineyo. Biblia kwa kweli ina mambo mengi yaliyo tofauti. Changa moto yetu tunataka uelewe aina mbalimbali za kuitafsiri Biblia.

Mfano mmoja wa kujua tofauti hizi ni Imani na Kazi ni katika Waefeso 2:8-10:

> *Kwa maana mmeokolewa ka neema kwa njia ya imani ambayo haikutokana na nafsi zenu ni kipawa cha Mungu wala si kwa matendo mtu awaye yote asije akajisifu. Maana tu kazi yake tuliumbwa katika Kristo Yesu tutende matendo mema ambayo tokea awali Mungu aliyatengeneza ili tuenende nayo.*

Wokovu ulio mzuri ni wa neema kwa njia ya imani na si kwa sababu ya Matendo yetu. Kwa hiyo basi umuhimu wa kazi haujachambuliwa. Kwa hiyo matendo si sababu ya kukufanya upate wokovu lakini matendo ni muhimu katika maisha ya Kikristo.

Imani haina sifa kwa yenyewe peke yake kwa sababu sifa zote ziko ndani ya imani. Kwa mtu kuwa na imani katika imani ni lazima ajiamini yeye mwenyewe. Tunajua ya kwamba sisi sote ni watenda dhambi kwa hiyo si vizuri kujiamini na si hekima (Warumi 3:23). Kama mtu mzito atabembea kutoka juu hadi chini halafu juu hadi chini karibu na shimo kubwa halafu bembea yake imefungwa kwenye kimti kidogo hawezi kuwa na imani ya kupona kutoka lakini kama itafungwa kwenye mti mnene atakuwa na imani ya kupona. Yesu Kristo aliyechukua dhambi zetu msalabani ni mti mbichi mkubwa na imara na tunapaswa kuwa na imani kubwa juu ya Yesu. Kazi huwa na matendo mazuri katika asili yake kama vile kuwasaidia maskini (Wagalatia 2:10). Lakini pamoja na matendo mazuri hatuwezi kujiokoa sisi (Tito 3:5). Kazi kazifanya Mungu ili kuonyesha imani yetu katika Kristo Yesu. Kwa kweli tutapata ujira wetu kwa Yesu kulingana na jinsi tulivyotenda (2 Wakorintho 5:10). Kazi lazima ifanywe kwa shukurani kwa kadri Bwana anavyotuwezesha. Na si tufanye kazi kwa sababu ya manufaa yetu wenyewe.

Tofauti nyingine tunayoweza kuiona ni kati ya usalama wa wokovu wa waaminio na hali halisi ya dhambi. Tunaambiwa kwamba Bwana alifanya kazi kubwa sana ya kutuokoa wakati sisi tulipokuwa adui zake. Unadhani kwa sasa anaweza kufanya kidogo wakati tayari tuko katika familia yake, hapana. (Warumi 5:6-10)?

Biblia inasema juu ya hili kwamba muamini anaweza kufanya dhambi hata kama kaokoka .

> *Tukisema kwamba hatuna dhambi twajidanganya wenyewe wala kweli haimo ndani yetu. Tikiziungama dhambi zetu yeye ni mwaminifu na wa haki hata atuondolee dhambi zetu na kutusafisha na udhalimu wote. Tukisema kwamba hatukutenda dhabi twamfanya yeye kuwa muongo wala neno lake halimo mwetu.* (1 Yohana 1:8-10)

Ni kweli kabisa kuwa sura hii inahusiana na waaminio. Hatupaswi kusoma kwa undani sana Agano Jipya ili tupate kuvumbua maonyo ya waamini dhidi ya dhambi. Maswali yanakuja je sisi waaminio kama wakristo twaweza kupoteza wokovu wetu tunapofanya dhambi au hapana?

Katika kitabu cha Warumi na hata katika vitabu vingine katika Biblia wokovu ni kitu ambacho hakipotei na Paulo alisema, *"Sasa basi hakuna hukumu ya adhabu juu yao walio katika Kristo Yesu. Kwa sababu sheria ya Roho wa uzima ule ulio katika Kristo Yesu imeniacha huru mbali na sheria ya dhambi na mauti"* (Warumi 8:1-2). Kanisa la Wakorintho lilikuwa limetawaliwa na dhambi kubwa na Paulo aliwaita wao kuwa ni wa mwili (1 Wakorintho 3:1-2), lakini si kwamba walikuwa hawajaokoka. Na yeye alikwenda katika kanisa hilo kama la watu watakatifu na Wakristo kabisa (1 Wakorintho 1:2).

Kweli wakristo wakati mwingine hujikuta wameanguka katika hali ya maisha magumu. Pamoja na hiyo wokovu huwa haupotei: *"Kama sisi hatuamini, yeye hudumu wa kuaminiwa"* (2 Timotheo 2:13).

Maisha ya dhambi ya mkristo mara nyingi matokeo yake huwa ni shida na masumbufu tu.Na hii inatupelekea kukosa zawadi *"Kama tutastahimili tutamiliki pamoja naye na kama tutamkana na yeye atatukana sisi"* (2 Timotheo 2:12). Mazingira yanatuonyesha kwamba kama tunamkana Yesu basi hatutatawala pamoja naye.

Kutokana na mifano hii miwili tunaweza kuanza kuona tofauti kwamba Mungu amekwisha sema tayari katika maneno yake. Tutumie muda wetu kwa kuyachunguza maandiko na kuelewa mahusiano ya tofauti zilizomo katika maandiko.

B. Kanuni ya Kumi: Chunguza Yaliyomo

Kanuni inaonyesha kwamba kila neno, sentensi au mstari katika Biblia ina habari inayoeleza (isipokuwa maneno machache ya mwanzo na machache ya mwisho wa sentensi au mstari). Hii inaonesha hali halisi ya kila neno au mstari na mahusiano yake katika kila neno na mstari. Mungu kaweka mwanga katika kila sura ili kuelewa nia na makusudi ya sura hiyo na hata kama haieleweki sura zingine zipo zinazofanana ili upate kuelewa ndani ya Biblia yenyewe.

Hatutakiwi kuugeuza mstari na kuupa maana nyingine. Kuhamisha maana ya mstari ni kujaribu kuingiza vitu vya kimwili ambavyo kamwe haviwezi kuoana na agenda zako. Na hii hali ya kufasiri tofauti maneno ya Mungu ilisemwa kabla katika maandiko.

Ufafanuzi wa maandiko kwa kawaida una maana ya kwamba msomaji anaangalia ni nani anayezungumza, na ujumbe huu ni wanani na nini kusudi na nia ya ujumbe huu; na ni wakati gani ujumbe huu unazungumzwa.

Kuna mambo matatu ya kuangalia wakati ukisoma sura katika biblia:

1. Yaliyomo ya Karibu

Mazingira ya karibu yanahusisha mistari mingi katika sura moja. Mfano, Wagalatia 5:1 inatuambia, *"katika ungwana huo Kristo alituweka huru kwa hiyo; simameni wala msinaswe tena chini ya kongwa la utumwa."* Ni lazima tuwe na tabia ya kutumia neno "utumwa" kwa tamaduni fulani kwa wakati fulani na sehemu fulani kwa sababu neno utumwa lina maana ya kuwa chini ya au kumilikiwa kimwili au kuendeshwa kimwili au kisiasa. Katika mazingira haya tunaona kuwa sura hii inahusiana na utumwa wa kiroho. Na sura hii inasema tena kwa wale waliochini ya utumwa wa sheria hawako huru na hawawezi kutumikiana kwa upendo (Wagalatia 5:13).

2. Yaliyomo ya Kati

Mazingira ya kati yanahusisha mistari ile inayoonekana katika kitabu kimoja. Mfano wa hii unaonekana katika Mathayo 24:40, inayosema, *"Kutakuwa na watu wawili wakilima katika konde mmoja atatwaliwa na mmoja ataachwa."* Mazingira haya yanaonyesha siku ya mwisho. Swali linakuja ni nani atakaye achwa na ninani atakaye twaliwa, je watachukuliwa wenye haki tu na waovu wataachwa kama ilivyo katika unyakuo wa kanisa au watachukuliwa walio waovu na wenye haki wataachwa kama ilivyo katika kuja kwa yesu mara ya pili kutawala miaka elfu? Mazingira ya karibu hayawezi kujibu swali hili. Mathayo 13:49, kwa vyovyote inatupa jibu. Sura hii pia inahusika na siku za mwisho tunaelezwa kwamba *"waovu watatengwa mbali na wenye haki."*

Kwa hiyo swali hili limekwisha jibiwa ni nani atakaye achwa na nani atatwaliwa na kwa hiyo sura hii inahusiana na kurudi kwa Yesu.

Mazingira ya kati yanatuhabarisha umuhimu wa kujifunza msitari kwa msitari katika kitabu ili kuelewa na kutunza maana yake. Ikiwa mwanafunzi atarukia kwanza kwenye Mathayo 24 hataweza kulipata jibu lakini kama atasoma kitabu kizima jibu atalipata vizuri.

3. Yaliyomo ya Mbali

Mazingira ya mbali inakazia mazingira ya kati ya kusoma neno la Mungu. Inajumuisha vifungu mbalimbali katika Biblia ili kuweza kumaliza shida ya kifunu ulichokisoma. Masomo ya kusoma kwa kuichambua Biblia kwa mtazamo wa mbali hii inaonesha kuwa sehemu moja inaweza kuwa na majibu mazuri kutoka katika sehemu mbalimbali za Biblia. Kusoma maneno yaliyoorodheshwa kama “neema,” “imani,” au “upendo,” ikiwa na maana ya rejea, kwa mfano, hii hupelekea kusoma sura nyingi zenye maneno hayo. Rejea ni vitabu vilivyoorodheshwa na watu kulingana na vifungu ili kukuwezesha kuona kifungu unachokitafuta. Rejea zinakupa orodha ya vifungu na mistari yenye maneno kama hayo. Habari zaidi ya rejea tutaiona baadaye katika kitabu hiki.

Mazingira ya usomaji huu ni lazima ufanyike ili kupata kuangalia kanuni mbalimbali kama vile ufasiri wa unabii au uelewa wa aina na hata alama. Kwa mfano pazia katika hekalu (Kutoka 26:31-35), lilikuwa likitenga kati ya mahali patakatifu na mahali patakatifu pa watakatifu limefafanuliwa katika Waebrania 10:20 na lina maana ya mwili wa Kristo Yesu.

Kuchunguza kwa undani sana na mapana ni muhimu katika maisha yetu kwani Biblia inasema *“ukitumia neno la kweli”* (2 Timotheo 2:15). Tunapotengeneza mambo ya imani ni lazima tuyaangalie kutoka katika maandiko kuthibitisha kwamba Biblia ni kiongozi. Kama imani yetu haiko katika kupatana na maandiko hivyo hata kuamini na kufuata kwetu kutakuwa kwa maswali, na ni bure.

C. Kanuni ya Kumi na Moja: Fasili kwa Kuyalinganisha Maandiko

Kanuni hii ya kulinganisha maandiko inakuwa katika mtazamo wa kati wa neno la Mungu. Hii inatuonyesha umuhimu wa kuyalinganisha maandiko kwa maandiko ili kupata usawa wake ili tuweze kupata maana iliyo sahihi na kweli. Ni vizuri kuchukua kifungu kimoja na kukilinganisha na kingine kama vile neema na huruma ni maneno yanayotofautiana. Lakini tunapoyaangalia kufanana kwake tunayaona kama yanarandana lakini kweli haya ni tofauti kama vile Mungu na Shetani. Tunapokuwa tunalinganisha makusudi ya vifungu katika mitazamo ya mbali kabisa tunaleta picha ambayo ilikuwa imekatwakatwa vipande na kuifanya iwe moja. Kwa hiyo Theologia imefanyika hivyo ili tupate kuyakusanya maandiko na kuyaweka pamoja.

Hii si kwa mwanafunzi tu hapana bali hata kwa waliokwisha pea katika theologia (1 Timotheo 3:6), (Methali 3:5-6), tunapaswa kujua kuwa ndani ya sura 31,000+ katika Biblia zinatakiwa kuchunguzwa. Furaha kubwa tunayoipata katika kuyachunguza maandiko ni pale tunapojua sasa upotoshwaji wa neno la Mungu ulivyo na kwa hiyo tunakuwa makini na waangalifu katika kuenenda kwetu.

Kadri tunavyolinganisha andiko na andiko tunakuja kuona kwamba theologia iko katika sehemu nyingi kwenye Biblia. Kwa mfano swala la “Kuthibitishwa katika Imani” (Mwanzo 15:6; Warumi 3–4). Tunaposoma sasa neno la kuthibitishwa kwa sababu ya kazi zetu katika Yakobo 2:14-26, hivyo sura hizi mbili tunapaswa kuzifikiri sana. Tunapoziunganisha sura hizi pamoja, tunaelewa kuwa “kazi” ni kitu muhimu katika mipango ya Mungu kwa sababu huongeza Imani ambayo hupelekea kupata wokovu lakini haina maana kuwa ndiyo sababu ya kupata wokovu kama ilivyofundishwa katika Waefeso 2:8-10. Sisi *“tunaokolewa kwa njia ya Imani”* na hii *“haijafanywa kwa sababu ya kazi zetu nzuri.”*

Kwa hiyo kanuni hii inatuonyesha na kutufundisha tuwe waaminifu tunapoanza kuweka theologia katika maneno ya Mungu . kwa mfano sura ya kiyunani katika Marko 16:9 hadi mwishoni mwa kitabu iko kwa jinsi yake. Na watu wengine wamejenga katika sura hizi ambazo sasa zimewapotosha kabisa katika theologia zao.

Mfano mwingine muhimu wa kuyalinganisha maandiko unaonekana katika “siri” (kitu kisichojulikana) ambacho kwa kweli kinatawala katika Agano Jipya. Kama tungekuwa tunasoma Waefeso 3 na

tuende katika neno “siri” tungelijaribu kujibu swali linalosema siri ni nini na kwa vyovyote jibu letu lingepatikana katika Wakolosai 1:25-27, inayosema:

> *Aambalo nimefanywa mhudumu wake sawasawa na uwakili wa Mungu niliopewa kwa faida yenu nilitimize neno la Mungu. Siri ile iliyofichwa tangu zamani zote na tangu vizazi vyote bali sasa imefunuliwa kwa watakatifu wake ambao Mungu alipenda kuwajulisha jinsi ulivyoutajiri wa utukufu wa siri hii katika mataifa nao no Kristo ndani yenu tumaini la utukufu.*

Siri imeonyeshwa katika maandiko kama kipatanisho chetu cha mahusiano na Masihi. Uhusiano huu ni wa waaminio wapya wajulikanao kama kanisa la Agano Jipya.

D. Kanuni ya Kumi na Mbili: Tafuta Ushindi

Kanuni hii inaonyesha uaminifu na ukweli wa Mungu kwamba yeye si mtunzi wa Uongo (1 Wakorinto 14:33). Kwa maana nyingine hakuna mchanganyo katika Biblia. Biblia ni neno lililo na pumzi ya Mungu kwa hiyo yaliyomo ni kweli na amina. Kutokukubaliana na neno la Mungu hii iko katika mwanadamu tu na ni hatari sana. Hii husababishwa na watu kwa kuyatii mawazo yao na maandiko yanaonya juu ya hili (Yohana 5:37; Mithali 3:5-6; 2 Wakorintho 5:7). Hatuwezi kabisa kuelewa neno la Mungu katika Biblia hadi tukutane na Bwana uso kwa uso (1 Wakorintho 13:12). Kwa hiyo ni hivi tunatembea kwa imani (Waebrania 11:6; Wakolosai 2:6), tukimtegemea Bwana atufikishe mbinguni.

Tutakapofikia kuyakubali maneno ya Mungu jinsi yalivyo hapo ndipo Bwana atatupatia hekima na maarifa. Tunaambiwa kwamba katika mwanzo wa kitabu cha Methali tunapojifunza kuyaelewa yaliyo magumu na hata mengine zaidi yanayochanganya tunakuwa na hekima (Methali 1:2-6). Hii ninahitaji kujifunza kwa bidii. Kwa mfano kama tulivyokwisha kujadili tunahitaji Yakobo 2 na Warumi 3–4 zote hizi zitueleze kwa ufasaha kati ya imani na kazi.

Tunapoangalia mahusiano ya sura tunahitaji vilevile kuwa makini na waoneshaji wa nyakati na mahali kwa sababu kila jambo lililodogo si kwamba limeandikwa hivyo bila kuwa makini tunaweza vilevile kuchanganya fasiri. Hivyo tuelewe kuwa hakuna ujanjaujanja wala uongo katika neno la Mungu.

Tunatakiwa kukumbuka kwamba kanuni ya Mungu inaeleza kanuni katika njia mbalimbali ili kwamba kilichokuwa ni cha muhimu tukifahamu. Kwa mfano; Warumi 3:23 inasema, “wote wamefanya dhambi...” hata, kitabu cha Walawi kinaamuru kutoa dhabihu kwa ajili ya ondoleo la dhambi kwa hiyo sura zote mbili zinahimiza kitu kimoja.

Kitu kingine kinachotupa kuelewa neno la Mungu ni mahusiano yetu na Mungu.

E. Kanuni ya Kumi na Tatu: Fikiria Mpango wa Mungu

Mgawanyo ni vipindi vya historia ambavyo Mungu aliweka majukumu kwa watu wake. Kwa hiyo watu wa Mungu wamegawanya katika majukumu na historia. Tunaelezwa katika Waebrania 7:12, *“Maana ukuhani ule ukibadilika hapana budi sheria nayo ibadilike.”* Mstari huu unatufundisha majukumu mbalimbali katika historia mbalimbali.

Kuna Nyakati Nne tangu Anguko la Adamu:

1. **Kipindi cha Mataifa tangu Anguko la Adamu hadi Kutoka Misri**

   Kipindi hiki kinazungumziwa katika Mwanzo na Ayubu. Na hiki kimekuwepo kati ya miaka 3900 K.K. hadi 1445 K.K.

2. **Kipindi cha Waisraeli tangu Misri hadi Kipindi cha Pentekoste**

   Kipindi cha waisraeli kinaonekana katika Agano la Kale isipokuwa katika kitabu cha Mwanzo na Ayubu. Na pia kinasimama katika injili nne na Matendo 1, na pia kuna vitabu kama vya Isaya 61–66 na Ezekieli 40–48.

   Na tarehe zake ni kati ya 1445 K.K. hadi B.K. 33. Nyakati hizi pia zinaingiza vipindi vya kunyakuliwa kwa kanisa hadi kurudi kwa Yesu mara ya Pili na kipindi kinajulikana kama Dhiki kuu au majuma 70 ya Danieli (Danieli 9:24-27).

3. Kipindi cha Kanisa tangu Siku ya Pentekoste hadi Kunyakuliwa

(Ni kipindi cha mateso na Dhiki ambacho ni miaka saba ya Israeli itakayoisha kutoka kunyakuliwa kwa kanisa hadi kurudi kwa Yesu mara ya Pili.)

Kipindi cha kanisa kimetazamwa katika Matendo 2–28, Nyaraka na Ufunuo. 2–3. Miaka ya dhiki na mateso inakamilisha miaka ya Waisraeli iliyo katika Ufunuo 4–19. Kipindi hiki kinaanza katika 33 na hakitakamilika hadi kunyakuliwa kwa Kanisa.

4. Kipindi cha Miaka Elfu tangu Kurudi kwa Yesu hadi Kwenye Kiti Kikubwa cha Enzi cha Hukumu

Kipindi hiki kiko katika Ufunuo 20 na hata katika sura zingine kwenye Agano la Kale na jipya.

Mgawanyo kwa kweli unaeleweka hasa pale tunapofikiri juu ya ukuhani ambao Mungu kaweka juu ya mtu. Kwa mfano kabla ya Israeli kuwa taifa la haki baada ya kutoka mwanadamu alikuwa katika “kipindi (mgawanyo) cha mataifa.” Ukuhani wa mgawanyo ulifanywa na wazee ndani ya familia moja na uliitwa ukuhani wa jamaa. Ulifanywa na Nuhu (Mwanzo 8:20), Ibrahimu (Mwanzo 22:2) na Ayubu (Ayubu 1:5). Sheria walizopaswa kuzifuata ni zile *“zilizoandikwa mioyoni mwao”* (Warumi 2:15).

Muda mfupi baada ya kutoka kwa wayahudi katika nchi ya misri wakati wa kipindi cha mgawanyo wa Waisreli na kabila la Walawi liliitwa na Mungu kama ukuhani mpya na tofauti ambao ulikuja kuwa ukuhani wa walawi. Ukuhani huu ulifanyia kazi yake katika hema na baadaye katika hekalu. Kuhani wa kipindi kile alipaswa kutoa mnyama kama dhabihu kwa ajiri ya kufanyia ibada na hata kufikisha ujumbe wa neno la Mungu lakini kwa kutumia kanuni na misingi ya Musa aliyopewa na Mungu. Sheria walizozifuata ziliandikwa katika kitabu cha kutoka, Mambo ya Walawi, Hesabu na Kumbukumbu la Torati. Kwa maneno ya ziada inafurahisha na inahuzunisha kwamba njia hizi ziliachwa kabisa wakati wa Yesu alipozaliwa kwamba desturi za dini zilikuwa za maana sana kuliko zilivyoonekana (Waebrania 10:8).

Baada ya msalaba na kufufuka kwa yesu katika siku ya pentekoste Mungu alianza kizazi kingine kabisa na hiki kiliitwa kanisa la Agano Jipya. Katika kipindi cha mgawanyo huu kwa wale waliomwamini Yesu walikuwa ni wakuu kwa Mungu (1 Petro 2:5, 9). Kwa hiyo “waamini wakuu wapya” hawakutakiwa kutoa mnyama badala yake “*waliitoa miili yao iwe dhabihu hai takatifu inayompendeza Bwana kwa maana ndiyo ibada yao”* (Warumi 12:1). Wakati huu ukuhani na maana yake ulibadilishwa kabisa. Dhabihu zote zilizotolewa zilimfikia Mungu lakini Mungu aliamua kubadili mfumo kabisa. Kanisa lilibidi lifuate sheria na kanuni (Yakobo 1:25; 2:12) “katika swala la upendo” (Warumi 13:8-10; Wagalatia 5:14; Yakobo 2:8).

Utawala wa miaka elfu nao utakuwa na taratibu zake ambazo zitaongozwa na ukoo wa Zadoki wa kabila la Walawi (Ezekieli 40:46; 43:19; 44:15; 48:11). Sheria zitatwaliwa kwenye Agano Jipya la wana wa Israeli (Yeremia 31:31-33; Waebrania 8:8-10) na litawekwa na Bwana mwenyewe kwa sababu atakuwa mtawala wa mataifa yote (Ufunuo 12:5).

Kwa hiyo, fasili hizi zinatambulisha mabadiliko kwa njia ya namna fulani lakini msingi wake ni wa kiroho. Kwa mfano katika mgawanyo wetu huu wa majukumu hatuhitaji kutoa wanyama kwa Mungu wetu kama kumbukumbu kwa sababu tuna Bwana wetu Yesu (Waebrani 10:10). Badala ya kutoa wanyama kanisa lilianza kushiriki meza ya Bwana kama kumbukumbu (1 Wakorintho 11:23-34). Wakati wa utawala wa miaka elfu wanyama wataruhusiwa tena kama kumbukumbu ya kazi aliyoifanya Kristo katika msalaba (Ezekieli 43:18-27).

Mgawanyo wa historia umepatikana kutoka katika mafunzo ya kujifunza maneno ya Mungu nab ado hayajatengenezwa bado. Kuna mitazamo mbalimbali ya muhimu inayoeleza mabadiliko toka kipindi hadi hadi kipindi. Hii haimanishi kanuni za vipindi katika nyakati ambazo Mungu anazo kwa watu wake bali ni majukumu ya watu wake katika historia.

Kuna namna ya kufuata mpango huu unaoweka mipango midogomidogo katika mipango mikubwa tunapaswa kuona kwamba mwelekeo huu unaharibu mambo fulani ya maandiko. Hii inaweza kuhusika katika kuhamasisha mihitasari na kuigeuza muhitasari katika ufafanuzi usiofaa. Kanuni hii inaweza kutupelekea kwenye sheria na ikatufanya tushindwe kumtumikia Mungu katika maisha yetu ya kikiristo. Kwa mfano, kukosa thamani katika hotuba za milimani kwa

kanisa. Yesu alisema; kanuni hii ya Waisraeli iko tofauti na ile ya Paulo katika 1 Timotheo 6:3 kwamba mafunzo yanayofaa na maneno yanayofaa ni yale ya Bwana wetu Yesu Kristo.

Tunachopaswa kufuata ni kanuni zile za migawanyo inayofaa, mifumo ya ukuhani imebadilika kupitia mafunzo ya Biblia, lakini kanuni zinazofanya kazi ziko palepale. Wakuu wote katika nyakati zote zimeamriwa kufuatwa ili zilete dhabihu kwa Bwana na kutufundisha Neno la Mungu.

F. Kanuni ya Kumi na Nne: Kuwa Makini na Unabii

Kanuni hii inaeleza utangulizi wa matukio uliomo katika Biblia. Biblia inatueleza kwa ufasaha kabisa kwamba unabii wa kweli ulitoka kwa watu walioijiliwa na Roho Mtakatifu na kwa hiyo hakuna unabii wa maandiko ambao mtu anaweza kuujenga na kuuleta yeye binafsi (2 Petro 1:19-21). Kumekuwepo na mambo mengi juu ya ufasiri wa unabii; na cha kuhuzunisha watu wengi wamepotoshwa na unabii kama huo. Kumbuka kwamba kama Mkristo sisi ni wakuu; kwa hiyo tunapaswa kuwa makini sana na unabii wa mtu au watu kama uko tofauti na maandiko unahitaji kuuchunguza kwa makini sana, kwani wengine wamekuwa wakitoa unabii ili wakubalike na kundi au jamii waliyonayo.

Tafsili ya unabii kwa kawaida inaleta picha kubwa ambayo kwa kweli ilikuwa imegawanywa katika vipande vingi mno na kufanywa kuwa moja. Picha inapokuwa iko tayari ni lazima tuuone uso wa Yesu ambaye yeye ni mwanzo wa Historia yote iliyopita, iliyopo na ijayo. Picha hiyo ya unabii ni lazima ilingane na maandiko na kuonesha ile kweli na lazima itoe uthibitisho katika udhahili na vizuri kukataa unabii usiolingana na maandiko ambao hauna hata chembe ndogo ya picha ya Yesu.

Masomo juu ya ufasiri wa unabii ni masomo marefu ambayo yanachukua kama ¼ ya maandiko matakatifu ya vitabu vya manabii. Kusudi letu katika somo hili tutaliangalia katika miongozo mitatu inayofuata.

1. Angalia kama Nabii Anafasiri Unabii Wake

Kwanza jaribu kuangalia kama nabii anatoa ufasiri katika unabii wake kama Yesu alivyofanya katika Yohana 2:19-21 kuhusiana na hekalu. Sura inasema:

> *Yesu akajibu akawaambia livunjeni hekalu hili nami katika siku tatu nitalisimamisha basi wayahudi wakasema hekalu hili lilijengwa katika muda wa miaka arobaini na sita nawe utalisimamisha katika siku tatu lakini yeye alinena juu ya hekalu la mwili wake.*

Unabii mwingine kama huu ni rahisi kutafsili. Kwa sababu Mungu anaweza kufanya kitu ambacho ni cha miaka elfu kwa siku moja kama vile tunaweza kuona sura zingine zinazofanana fanana za Luka 4:18-21 na Isaya 61:1-2, ambazo Yesu alizisema kwetu.

2. Chunguza Kama Unabii Unakamilika kwa Njia ya Historia

Ni lazima tuchunguze ili tuone kama sura zingine katika maandiko zitaweza kukamilisha unabii huu. Hii inatujulisha kwa usahihi ni unabii gani unaweza kuhitajika kukamilisha unabii huu katika siku zetu zijazo.

Mfano hai wa kanuni hii ni gharika la Nuhu ambalo lilitabiriwa miaka 120 (Mwanzo 6:3). Na maandiko yanatueleza kwamba ulikamilishwa (Mwanzo 7-8).

Maandiko pia yanatueleza kwamba Bwana atalikusanya taifa la Israeli kwa jinsi yake (Zekaria 9:14; Mathayo 24:31). Unabii huu bado haujakamilishwa. Kwa hiyo tunaona hii si kutoka katika maandiko bali katika historia.

Tunahitaji kufasiri lugha kwa kurejea katika vitabu vya kihistoria ili kujua ni lini na vipi unabii utakamilika. Kumbuka kwamba historia ya dunia haijavuviwa na Mungu na kwa kweli historia ya kidunia haikubaliani kabisa na neno la Mungu kwa hiyo tunapaswa kujua hili.

3. Tambua Lugha za Unabii

Katika unabii tunapaswa kuelewa namna za lugha (kama vile neno lililofasiriwa la “Simba wa kabila la Yuda” katika Ufunuo 5), alama (kaa vile “Dubu” katika Ufunuo 13), na aina (kama vile hema la duniani lililo katika Kutoka 25-40). Na hii inatakiwa iwe dhahili kwa kuangalia katika lugha za ufasiri wa unabii katika maandiko ili kujhua lugha za manabii zilivyo.

Kumbuka kuwa kuhisi si kufasiri. Kuhisi kunakuwepo wakati mtu anapohisi juu ya lugha ya unabii. Ni rahisi sana mtu kupata msisimko na kuanza kutoa unabii na kuufanya kana kwamba ni kweli. Tunapaswa kuelewa kuwa lugha za manabii japo lugha zingine za manabii huwa hazieleweki (Danieli 12:4, 8-10) hadi pale wakati uliotabiliwa uwadie.

Sheria ya Nne

Tafuta Kuishi Maisha ya Kikristo kwa Kutumia Neno la Mungu

Sheria hii inatoka moja kwa moja kwenye hotuba ya Yesu aliyoisema katika Yohana 7:17. Kama kweli tunahitaji kulijua neno la Mungu ni lazima tutende yale yaliyo katika neno lake. Kanuni hii inaonyesha uaminifu wa kushi katika maneno ya Mungu. Tunapaswa kuweka kando mambo yetu na kuangalia neno la Mungu kwa kwa uweza wa Roho Mtakatifu (1 Wakorintho 2:14). Katika kutumia kanuni hii inahusiha roho ya mwanadamu, kwa mfano kutathimini utakatifu wa mawazo yetu na hisia zetu (2 Wakorintho 13:5).Ni rahisi mno kwa sisi kuangalia mapenzi yetu na hisia zetu halafu tunazilinganisha na neno la Mungu ili kuthibitisha. Lakini sawa tunaweza kuthibitisha kwa sababu hali hii inatufanya kuwa vipofu kwa hiyo hata tutakavyofikiri tunadhania tuko sawa.

Kwa mfano mtu anaweza kuangalia matendo ya Daudi juu ya Bathsheba mke wa mtumishi mwaminifu (2 Samweli 11). Watu wengine wanaweza kutumia sura vibaya; jambo la rahisi la kusoma kabisa ni zile sheria amri kumi (Kutoka 20:1-17) ili kujua kuwa kuzini ni dhambi mbele za Mungu. Daudi aliwekwa kuwa mfalme kwa sababu neema ya Mungu ilionekana kwa sababu ya kutubu kwake (Zaburi 51).

A. Kanuni ya Kumi na Tano: Matumizi Mazuri Yamejengwa juu ya Ufasiri Unaofaa

Matumizi mazuri ya neno la Mungu hutoka katika matumizi mazuri ya kufasiri neno la Mungu. Kuna matumizi mengi lakini kuna ufasiri mmoja tu katika kila mstari. Kwa mfano, 1 Timotheo 3:1-7 inatupa mambo yanayofaa katika kanisa. Ufasiri huhusika na mtu kulingana na jinsi alivyo katika sehemu yake. Lakini matuzi yake yanaweza kuwahusisha hata wale ambao si waamini na yaliyoorodheshwa hapa chini yanawakilisha ubora unaofaa katika fasiri ambao unapaswa uwe kwa kila mshirika na hasa viongozi ili kujua maana ya unabii huo na ufasiri wake.

Matumizi mazuri ya neno la Mungu inamaana ya kwamba mtu katumia kanuni na misingi iliyokwisha tajwa na anatumia kwa uaminifu na na katika hali inayokubalika. Mtu anafikiri ufahamu wa Mungu kwa ajiri ya uhusiano mzuri yeye na Mungu chini ya Imani inayofaa na Neema ya Mungu. Na pia hata anweza kufikiri juu ya Yesu kwa nguvu za Roho Mtakatifu kupitia huduma ya Roho Mtakatifu.

Sura hizi ni mwongozo wa maisha ya mtu na wanafunzi wanatakiwa kufikiri juu ya neno la Mungu ili kwamba waishi maisha ya haki yanayompendeza Mungu na siyo kwa fikira na mitazamo yao wenyewe katika kufanya kila kitu.

B. Hatua Tano za Matumizi Mazuri

Hatua ya 1: Omba kwa ajili ya ufahamu sahihi na matumizi mazuri ya kanuni za kiroho (Yakobo 1:5).

Hatua ya 2: Fikiri sana juu ya sura unayoisoma. Hii hujumuisha pamoja na kushirikisha mistari mingine katika neno la Mungu katika sentensi, sentensi katika aya na aya katika sura na sura katika vitabu vingine (2 Timotheo 2:15).

Hatua ya 3: Jaribu kuruhusu ufasiri wa kiroho toka katika sura hizo. Mara nyingi neno la Mungu hulandana hata katika mazinigra na tamaduni zake. Kwa mfano uzinzi (tendo la ndoa nje ya ndoa) hii ni dhambi katika mazingira na hata tamaduni za kibiblia. Kwa hiyo kusudi na wazo la Biblia uzinzi hautakiwi (Warumi 13:8-10).

Hatua ya 4: Uaminifu ni kipimo chako kuona kama unatoka katika maandiko na kuhusisha upuuzi wako na maandiko. Hii huhusisha ufasiri mbaya sana mbele za Bwana (1 Yohana 1:9) na hata mwenendo wa kiimani (Wakolosai 2:6). Wanafunzi itakuwa vizuri kusoma Zaburi ya 51 na wanakili mambo fulani toka katika toba ya Daudi aliyoifanya juu ya dhambi aliyoifanya kwa Bethsheba (2 Wakorintho 13:5).

Hatua ya 5: Tembea katika neema na Imani. Mtume Paulo anatuambia *"basi kama mlivyompokea Yesu Kristo Bwana enendeni vivyo hivyo katika yeye"* (Wakolosai 2:6). Tumepokea kwa neema kwa njia ya imani (Waefeso 2:8-9) na hivyo hatuna budi kutenda matendo yanayolingana na neema tuliyoipokea (Waefeso 2:10).

C. Vipingamizi Sita vya Tafasiri Nzuri

Yamkini kukawa na sababu nyingi zinazoleta au kusababisha ufasili mbaya wa neno la Mungu. Tutaangalia sababu sita tu zinazopotosha ufasili unaofaa. Kumbuka kwamba hakuna ambaye hakosei. Lakini ni busara kwa kuongeza kukumbuka maonyo aliyoyasema Paulo katika 1 Wakorintho 10:12, *“Kwa hiyo anayejidhania kuwa amesimama na aangalie asianguke.”*

1. Mwili

Kipingamizi cha kwanza ni mwili. Mwili kamwe hautendi yaliyo ya Mungu kwa sababu ni wenye dhambi (1 Wakorintho 3:3). Ina maana ya kwamba waamini wamechagua kutenda dhambi kwa sababu ya matendo ya mwili badala ya kuongozwa na Roho Mtakatifu na waone matunda yake (Wagalatia 5:19-23). Haya ni maisha ya bila kuungama dhambi (1 Yohana 1:9) na yamepungukiwa hata toba (2 Wakorintho 12:21).

Iwapo mtu anayejifunza neno la Mungu ataongozwa na matendo ya mwili, uasherati, uchafu, ufisadi, baada ya sanamu uchawi, uadui, ugomvi, wivu, hasira, fitina, faraka, uzushi, husuda, ulevi, ulafi na mambo yanayofanana na hayo (Wagalatia 5:19-21)–kwa kweli ufasili wa neno hili utakuwa ni mchafu mno. Kwa mfano, mwalimu ambaye ni mzinzi kwa kweli lazima tu hawezi kukubaliana na vifungu vinavyokataza uzinzi kamwe.

Kwa kuwa ukweli umedhihirishwa na Roho Mtakatifu (Yohana 16:13) na mtu wa mwili kaamua kufuata matendo ya mwili badala ya kukubali kuongozwa na Roho Mtakatifu hata basi kwa muda mfupi tu, lakini aeleza kuwa mtu wa mwilini kamwe ukweli juu ya neno la Mungu haupo, badala yake atakuwa akigeuza maandiko.

Mtu wa mwili ni sawa na mtu asili (1 Wakorintho 2:14), lakini wametofautiana kidogo. Mtu wa asili ni yule ambaye hajaamini *“basi mwanadamu wa asili hayapokei mambo ya Roho wa Mungu maana kwake hayo ni upuzi wala hawezi kuyafahamu kwa kuwa yatambulikana kwa njia ya Roho”* (1 Wakorintho 2:14). Mtu wa asili hana lolote mbele za Roho lakini mtu wa mwilini ni muumini lakini hana ushirika na Roho na kamwe hawezi kuyaelewa maneno ya mungu.

2. Kiburi na Majivuno

Kiburi ni kitu ambacho mtu anakuwa nacho na kinakuwa ndani ya mtu anayependa kusifiwa na watu. Kiburi na majivuno ni chanzo kikubwa cha kuyabadili maneno ya Mungu. Tumetahadharishwa katika Methali 16:18: *“Kiburi hutangulia uangamifu, na roho yenye kutakabali hutangulia maanguko”* huu ni ushauri mzuri kwa wafasiri.

Kwa kweli tunapaswa kujifunza neno la Mungu na “*tulishike lituongoze kabisa kwa usahihi*” (2 Timotheo 2:15). Kujifunza kwetu kunapaswa kuongozwe na upendo wetu kwa Bwana na wengine (Marko 12:29-31), na siyo tu tusifiwe kwa ajili ya mambo yetu. Kujifunza kitu kipya kinachopanua uelewa wetu ni muhimu sana katika maisha ya kiroho lakini kama tutalitafiti neno la Mungu kwa sababu ya mabo mengine ili kuwaridhisha wengine tutakuwa tuko katika pazia kwa sababu kamwe hatutatenda kama neno lilivyo.

Hatupaswa kujisifu kwa sababu ya matendo yetu na njia zile tunazozipata katika kuelewa neno la Mungu kwa sababu hii nitatutoa katika msingi mkuu unaofaa wa Roho Mtakatifu katika kulielewa neno la Mungu.

3. Upendeleo wa Usomaji

Kitu kingine ni ule upendeleo wa kusoma neno la Mungu kwa yale unayoyataka tu. Hii iko katika baadhi ya watu na hii hupelekea kulielewa neno la Mungu tofauti “sipendi kitu hiki kiwe hivi” sasa mawazo haya yakiwa na nguvu utakuta kwamba tunashindwa kulifafanua neno la mungu ipasavyo.

Jambo la kuhudhunisha kabisa watu wengine wamekuwa wakitumia mawazo yao potofu kwa kualinganisha na neno la Mungu hata kama Neno la Mungu linapingana na hicho.

> *Maana ninyi nyote mliobatizwa katika Kristo mmemvaa Kristo hapana myahudi wala myunani hapana mfungwa wala huru hapana mtu mme wala mtu mke maana ninyi nyote mmekuwa mmoja katika Yesu Kristo na kama ninyi ni wakristo*

mme kuwa uzao wa Ibrahimu na warithi sawasawa na ahadi zake (Wagalatia 3:27-29).

Kama Mungu angelikuwa mpotoshaji pasingekuwepo na watakatifu waliookolewa ambao si wayahudi.

4. **Kutokuwa na Msimamo**

Tunapotaka kulitafasiri neno la Mungu lakini tunakosa msimamo hii nayo hupelekea katika kushindwa kuelewa maneno ya mungu.

a. **Jaribu Tathmini Binafsi na Toba**

Tunaelezwa katika 2 wakorintho 13:5 to, *"jijaribuni wenyewe kwamba mmekuwa katika imani jithibitisheni wenyewe!"* tunahitajika kupeleka si tu matendo yetu bali hata mawazo yetu tupate kuyapima kwa kiwango chake. Tunapojisikia hali ya kushindwa tunapaswa kumweleza Bwana na atusafishe. 1 Yohana 1:9 inasenma, *"tukiziungama dhambi zetu yeye ni mwaminifu na wa haki hata atuondolee na kutusafisha na udhalimu wote."* Tunaposhindwa kumpelekea Yesu mambo yetu ya kushindwa hii ndiyo ninasababisha sisi tulitafasiri neno la Mungu tofauti.

b. **Omba Bila Kukoma**

Tunaelezwa katika Mathayo 7:7-8, *"omba utapewa, tafuta utaona bisha utafunguliwa kwa kuwa kila aombaye hupewa na atafutaye huona na abishaye hufunguliwa"* tunapaswa kumwomba Mungu atusaidie katika kuelewa ili tusipotoshe neno lake. Tunaposhindwa kufanya hivi uhusiano wetu na Mungu unavunjika na hivyo hata neno lake unalotaka kulielewa huwezi kuelewa.

c. **Jifunze Bila Kukoma**

Tunaelezwa katika 2 Timotheo 2:15 kwamba jambo la muhimu katika kulibeba neno la mungu ni jitihada: *"jitahidi kujionesha kuwa umekubaliwa na Mungu mtenda kazi usiye na haja ya kutahayari ukilishika neno la kweli."* Kupungukiwa na kujifunza neno la Mungu inapelekea kushindwa kuelewa ni nini neno linasema.

5. **Njia potofu**

Namna ya ufasiri pia hupelekea kushindwa kuelewa. Desturi zetu katika maandiko zitaathiri hata uelewa wetu. Kwa mfano kama tutashindwa kuelewa kuwa Biblia yote ina uvuvio wa Mungu (2 Timotheo 3:16-17), hivyo hata miujiza inayofanyika tuitashindwa kuielewa maana tutadhani ni aina fulani ya Sayansi au Uchawi, lakini kama tutaelewa kwamba Biblia ni kweli hivyo hata miujiza inayofanyika tutaiamini kulingana na Biblia.

Kuna watu wanaoamini kuwa kuna watu wachache waliobarikiwa katika kufasiri neno la Mungu. Biblia inasema wakristo wote ni makuhani (1 Petro 2:5, 9). Kama ni makuhani basi tuna sehemu katika kiti cha enzi cha Mungu (Waebrania 4:16), ambapo tutafundishwa moja kwa moja na Mungu Roho Mtakatifu (1 Wakorintho 2:15).

Wengine huipotosha Biblia tu. "Allegory" ina maana ya kuweka tafsiri ngeni katika Biblia. Kama tutadhani kuwa ghalika la Nuhu lilikuwa nila dunia tu si kwamba kwa sababu ya Mungu basi tutakuwa na hatari kubwa kwa sababu hata Maandiko yamesema watu walihangaika na hivyo kama wanadamu tunapaswa kuvumilia hadi mwisho tunapokuwa katika shida ili tusiyageuze Maandiko na kuyapotosha.

"Mythology/Elimu ya asili" hii ina maana ya kuwa na ukweli mdogo na upotofu mkubwa. Kama tutafikiri kuwa gharika ya Nuhu ilikuwa ni kitu kidogo tutakuwa tukipotosha Biblia. Kwa kweli katika neno mythology maana yake ni kwamba, mtu anaweka ukweli mdogo na uongo unakuwa mwingi.

Na hii hata imeathiri sana katika kumfafanua Yesu, msalaba na hata kufufuka kwake. Kama kweli ingekuwa hivyo basi Yesu asingelikufa kwa ajili ya dhambi zetu, hata asingelizikwa wala kufufuka

kwa ajili ya kutuokoa. Kulingana na mtume Paulo tuko katika shida kubwa kama matukio haya yasingelitokea (1 Wakorintho 15).

Njia ya kujiona kwamba wewe ni mtakatifu pia haiwezi kukusaidia katika kufasiri. Kwa mfano kitabu cha Wimbo Ulio Bora ni kazi ya uandishi wa asili ambayo haileti maana yoyote. Na hii tutaiona zaidi baadaye.

6. Sababu Zisizo za Msingi

Fikra za mwanadamu kamwe haziwezi kumweleza Mungu sawasawa. Kama tungeweza kumtambua Mungu kwa mawazo ya kibinadamu basi tungejisifu sana. Tunaelezwa katika Methali 3:5-7 kwamba, *“Mtumaini Bwana kwa moyo wako wote wala usitegemee akili zako mwenyewe katika njia zako zote mkiri yeye naye atayanyosha mapito yako usiwe mwenye hekima machoni pako mche Bwana ukajiepushe na uovu.”* Mungu anataka tutembee kwa imani na si kwa uelewa wetu.

Tumekwisha kuahidiwa kwamba siku moja tutamjua Bwana. Paulo aliandika katika 1 Wakorintho 13:12, *“Maana wakati wa sasa tunaona kwa kioo kwa jinsi ya fumbo wakati ule tutaona uso kwa uso wakati wa sasa nafahamu kwa sehemu wakati ule nitajua sana kama mimi nami ninavyojuliwa sana.”* Maswali yote ambayo yatakuwa hayajajibiwa sasa siku ile yatajibiwa tutakapoonana uso kwa uso na Bwana wetu (2 Wakorintho 3:18).

Wayahudi wa kwanza walikuwa na matatizo na ikapelekea katika upotofu mwingi wa kutomwelewa Yesu kama masihi. Hebu fikiri juu ya mazungumzo kati ya Yesu na Mafarisayo yaliyoratibiwa katika Mathayo 22:41-46:

> *Na Mafarisayo walipokusanyika, Yesu aliwauliza, akisema, ‘Mwaonaje katika habari za Kristo? Ni mwana wa nani?’ Wakamwambia, ‘ni wa Daudi’ Akawauliza, ‘imekuwaje basi Daudi katika Roho kumwita “Bwana” akisema, Bwana alimwambia Bwana wangu, “uketi mkono wangu wa kuume, hata niwawekapo adui zako kuwa chini ya miguu yako?” Basi Daudi akimwita “Bwana”, imekuwaje ni mwanawe wala hakuweza mtu kumjibu neon?’; wala hakuthubutu mtu yeyote tangu siku ile kumwuuliza neno tena.*

Yesu alisema katika Zaburi 110:1, akiwauliza Mafarisayo imekuwaje hata Masihi awe “mwana” wa Daudi? Na halafu awe “Bwana” wa Daudi? Jibu ni hili Masihi ni Mungu na ni fikra hii ndiyo tatizo katika fikira za watu na ndivyo ilivyo. Si ndivyo?

D. Njia Nane za Matumizi Mabaya

Njia hizi zimeelezwa kwa urahisi kabisa, lakini lazima zitazamwe na wanafunzi wa neno la Mungu kwa sababu kuna mambo ndani yale ambayo yanaweza kupinga. Ni lazima sasa tuone mstari huu kama mwongozo Methali 3:5-6 inasema, **“***Mtumaini Bwana kwa moyo wako wote wala usizitegemee akili zako mwenyewe katika njia zako zote mkiri yeye naye atanyosha mapito yako.”*

1. Kushindwa kumtegemea Bwana ili akuimarishe katika kutenda:

Yawezekana kumekuwa na nyakati ambazo akili zetu zimekuwa sahihi, lakini tumekuwa tunaona kufaulu majaribu ni kazi. Kwa mfano dhambi ya mtu inapodhihirika na anahitajika mtu wa kusaidia “kubeba mzigo” (Wagalatia 6:1-2) lakini matokeo yake tunamwepuka mtu huyo anayetuhitaji.

2. Upingamizi wa mtazamo au matendo yanayoharibu ukweli wa Mungu:

Kuna mifano mingi ya hili katika maandiko. Moja ni nyakati za kuja kwa Yesu mara ya kwanza pale makuhani na mafarisayo walimwona mtu aliyeponywa akiwa kipofu na wakakataa kumwamini yeye aliyetenda muujiza (Yohana 9:30-34).

3. Kutotii kanuni zinazofahamika zilizo kweli na sahihi:

Adamu alikataliwa kula kutoka katika moja ya miti ya bustanini vinginevyo angelikufa. Hii ni moja ya kutotii.

4. **Kupotosha kiwango cha maneno ya Mungu:**

   Kuna vita kubwa katika maisha ya mkristo "ya kutopenda dunia: kwa sababu inapita" (1 Yohana 2:5-17). Inatokea pale majaribu ya mwanadamu- umashuhuri, bahati, nguvu na starehe yanapochukua nafasi katika maisha ya mtu. Wengine wametawaliwa na kutaka kutambuliwa, wengine pesa, wengine mamlaka na wengine tamaa.

5. **Kushindwa kupenda kutenda maneno ya Mungu katika maisha yako:**

   Hii imeoneshwa kwa wale wanaofanya "yaliyomema mbele ya macho yao" (Waamuzi 17:6; 21:25). Imeoneshwa kama hali ya kutokushukuru Neema ya Mungu, na hivyo, kumfanya Mungu asisitahili katika maisha ya mtu.

6. **Kutenda dhambi ukifikiri kuwa hii ni ndogo na hii ni kubwa nitasamehewa:**

   Watu wengine huongeza katika Neno la Mungu ili kufanya mila zao zikubalike na mambo ya kiroho. Mafarisyao walionekana kwa jambo hili na hata wakawa na sheria zilizowekwa hata katika kuosha mikono yao (Marko 7:1-4). Mungu hakusema njia yoyote. Wengine wanaona kana kwamba Mungu kuna dhambi zingine hajali. Kwa mfano, ushoga wengine wanaona kana kwamba si dhambi (Rum 1:26-32).

7. **Kuruhusu hisia zako ukifikiri kuwa ni sahihi katika kuamua:**

   Tamaa ni hisia inayoweza kumpelekea mtu kuzini labda hekima isimame (Methali 5:1-6).

8. **Upungufu katika kufikiri kunakosababishwa na kutokuwa na juhudi katika kufuatilia maneno ya Mungu na kuchukulia urahisi rahisi.**

   Sisi sote ni sawa katika Kristo (Wagalatial 3:26-29), kwa hiyo kutokupendana katika mawazo, maneno, matendo ni kushindwa kutenda zile "Amri mbili" (Marko 12:29-31).

Kitabu hiki kiwe ni baraka kwako *"jitahidi kujionesha kuwa umekubaliwa na Mungu, ukilitumia kwa usahihi neon la kweli"* 2 Timotheo 2:15.